

Sérülékenység és befolyásolhatóság - Bizonytalan kötődés és kapcsolatok a prostitúcióig vezető úton és azt követően

A kutatás intézményi háttérét az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kara biztosította.

Készült: 2023

Tartalomjegyzék

Absztrakt.....	1
Bevezetés.....	2
A prostitúcióval kapcsolatos fogalmak tisztázása.....	4
A prostitúció magyarországi helyzete.....	8
A prostitúcióig vezető út.....	11
A kötődési és családi minták általános vonatkozásai.....	17
A biztonságos kötődés következményei.....	20
A bizonytalan kötődés következményei.....	21
Kötődés a prostituáltak esetében.....	23
Családi minták.....	23
Társas kapcsolatok.....	28
Kapcsolat a klienssel.....	34
A prostituáltak gyermekei.....	36
Előremutató alternatívák.....	39
Kivezető javaslat.....	43
Összegző gondolatok.....	44
Irodalomjegyzék.....	49

Ábrák és táblázatok listája

A biztonságos és bizonytalan kötődési minták általános ismérvei.....	23
A prostituálódás folyamatában résztvevő tényezők.....	27
A prostitúcióba lépés okainak rövidített összegzése.....	46

Absztrakt

Kevés dolog mutatkozik megosztóbbnak, mint a prostitúció kérdése. Ezt az időtálló jelenséget egyesek munkának, mások elítélendő erkölcssértő magatartásnak, megint mások menekülő útnak látják. Ahogy megítélése is szinte csak azon múlik, hogy a társadalom mely rétegének tesszük fel a kérdést, úgy a prostituálttá válás is legalább egy ennyire egyéni folyamatnak tekinthető. Ritkán merül fel azonban a kérdés, vajon mennyire egyedi is az az út, amelyen haladva az egyén a szexiparban találja magát.

Hol érhető tetten ez a folyamat? Milyen tényezők játszanak benne szerepet? Meg lehet változtatni?

Az értekezés éppen ezért hivatott körbejárni a jelenséget és feltárni azokat az univerzális, illetve unikális faktorokat, melyek hozzájárulhatnak a prostituálttá váláshoz. A tanulmány előzetes feltevése, hogy találhatóak olyan közös pontok a prostituáltak családi előéletében, a szüleikkel való kapcsolatukban, melyek a legtöbbszörre igaznak bizonyulnak. Ennek megválaszolásához és a témakör sajátosságainak leírásához az eddigi, a fogalmat körbejáró szakirodalom ismertetésére és összegzésére került sor.

Kulcsszavak: *prostitúció, kötődés, kapcsolatok*

Bevezetés

O’Connell Davidson (2007) megfogalmazásában a prostitúció kifejezést főként a szexuális szolgáltatások pénzes vagy egyéb juttatás ellenében történő kereskedelmére, és így a társadalmi interakció egy olyan formájára használják, amely egyszerre szexuális és gazdasági természetű. Ez a prostitúciót nehéz kulturális kategóriává teszi, mivel a legtöbb társadalomban a szexuális és gazdasági kapcsolatokat nagyon eltérő módon képzelik el és szabályozzák. A fogalom legtöbb meghatározása azt feltételezi, hogy a szexuális szolgáltatást nyújtó személyek nőneműek, az ellenérték pedig főként pénzbeli, de lehet drog, étel vagy egyéb kiváltság is (Schauer & Wheaton, 2006; Balfour & Allen, 2014).

„*A prostitúció a legőszibb mesterség.*” – halljuk sokszor. Holott sokan tartják ezt az állítást igaznak, tudományos szempontból teljesen megalapozatlan, tulajdonképpen közhely. Valóban, évezredek óta fellelhetőek az erről a foglalkozásról, ilyesmint munkáról szóló írásos és képi ábrázolások, „bizonyítékok” (Meskó, Láng & Bernáth, 2012; Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021), mégis, ez a megengedő hangvétel inkább csak legitimálja a prostitúció jelenségét. A mondás többet árul el a prostitúció megítéléséről, mintsem arról, mikorra is tehető az első megvásárolt szexuális szolgáltatás. A prostitúcióról alkotott közvélemény, a szexmunka gyakorlása és annak kezelése évszázadról évszázadra, de sokkal inkább társadalomról társadalomra, kormányzásról kormányzásra változott meg (Goodlin, 2008; Kovács, 2020b; Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021).

Habár az állítás nem állja meg a helyét, a közgondolkodásba mégis oly erősen rögzült, hogy még maguk a szakmabeliek is többnyire így vélik. 84 százalékuk egyetért az állítással, miszerint „*a prostitúció ugyan olyan munka, mint bármi más*” (Kovács, 2020b). Emellett a kutatásban résztvevő prostituáltak abban is egyetértettek, hogy amennyiben valaki szereti ezt a munkát végezni és számára örömet okoz, akkor abból ki is tud szállni. Háromnegyedük azonban nincs olyan helyzetben, hogy ezt megtehesse (Kovács, 2020b).

További tanulmányokban főként a szexmunka elhagyásának magas igénye jelent meg. Egyes becslések szerint a szexmunkások 80-90 százaléka szeretne kilépni a szexiparból (Kennedy, Klein, Bristowe, Cooper & Yuille, 2007; Forrai, 2010a, Balfour & Allen, 2014; Szoboszlai, Hüse & Fábíán, 2015). A többségüknek van elképzelése arról, hogy mivel szeretne foglalkozni a szexipar elhagyása után. Iskolázottság hiányában főként olyan foglalkozásokat vesznek fontolóra, amelyekkel utcai munkájuk során is találkoztak, például bolti eladó, fodrász, büfés stb. (Szoboszlai, Hüse & Fábíán, 2015).

„Az elmúlt évtizedig a gazdasági, társadalmi, politikai változások és általában a globalizáció jelensége következtében egyre kevésbé mondható el, hogy a társadalom csekély részét érinti a prostitúció, ugyanis a jelenség napjainkra globalizált iparággá fejlődött.” (Forrai, 2020, pp. 170.) Ahogy az az értekezésből magából is kiderül, valóban nehéz volna elválasztani a prostitúciót akár egyes társadalmaktól vagy társadalmi rétegektől, nemi kategóriáktól, életkortól, iskolázottságtól, szocioökonómiai-, avagy családi háttértől és még sorolhatnánk (Forrai, 2010a, 2020). Napjainkra ezek a halmazok a prostitúció kérdésében összemosódtak.

A prostitúció jelenségéhez számottevően negatív, bíráló attitűd társul (Kovács, 2018, 2019). Hiába van rá állandó igény, a társadalom azon része, mely nem fogyasztója ezen iparnak, konstans közigazgatási, egészségügyi, rendészeti és erkölcsi problémát lát benne (Forrai, 2010b). Fennmaradásában mégis számos olyan hétköznapi aspektus fedezhető fel, ami akár a saját mindennapjaink mikroszintjein is megtalálható, mégsem foglalkozunk velük számottevő mértékben. Jóllehet preventív jelleggel vizsgálódva a kérdésben lehetséges volna a jelenség okozta és az odáig vezető út hibáinak elkerülése, megelőzése (IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014).

Az elsődleges társas szerveződési egység, melyből társadalmaink tagjainak jelentős többsége indul, a család kapcsán, a későbbiekben a prostitúció kérdésében is meghatározó tényezők figyelhetők meg. Ilyenek lehetnek kézenfekvően a család gazdasági és társadalmi helyzete, lehetőségei, az életter és a környezet. Nem szabad megfeledkeznünk azonban azokról, a külső szemlélők számára sokszor rejtett dinamikákról, melyek nem csak a gyermekkori, de a teljes felnőttkori működést is befolyásolják – akár a prostituálódás előtt, az után, avagy attól függetlenül vizsgáljuk őket. Ezek a faktorok: a tagok egymáshoz fűződő viszonya, a köztük zajló kommunikáció és amentén kialakuló kapcsolatok, azaz a kötődés (Cole & Cole, 2006; Goodlin, 2008; London, Lilly & Pittman, 2015; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; McLachlan, 2022).

Felvetésem szerint: A prostituált személyek alapvető kapcsolódási mintái sérültek, destruktívak. Mivel nem tudtak biztonságos kötődést kialakítani az elsődleges gondozóikkal, így felnőtt életükben ezekre a maladaptív modellekre építve a társadalomba nehezen integrálódnak, a szexmunkából való kikerülésük és reintegrációjuk nehezített. Kapcsolataikban instabilak, nem élik meg a biztonságot.

Értekezésem épp ezért hivatott vizsgálni a prostitúció intuitív meghatározóit; az ezen iparágban érintettek kapcsolati és kapcsolódási mintáit – számolva a prostitúcióig vezető út

eredőivel. Célja, hogy átfogó képet alkosson ezekről a mátrix szerű folyamatokról és megkísérelje leírni a jelenség meghatározóit.

A prostitúcióval kapcsolatos fogalmak tisztázása

A témakört a mai napig körül lengi az ideológiai vita a prostituáltként dolgozó személy *önkéntességét versus áldozatiságát* illetően. Különböző konzervatív, liberális és feminista nézetek ütköznek e kérdésben és sokszor országokon belül is az egyes nézőpontok együttesen befolyásolják a szabályozás céljából alkotott törvénykezéseket. A vita a mai napig nem dőlt el, sem a törvényalkotók, sem az állampolgárok köreiben (Goodlin, 2008; Forrai, 2022). A két szemlélet szóhasználatában is eltér. Míg az áldozati szemlélet a szexmunkás kifejezést részesíti előnyben, addig a liberális nézetű önkéntességet hirdetők a prostituált szót használják (Goodlin, 2008; Balfour & Allen, 2014; Sárkány, 2014; Forrai, 2022). Mivel ezen értekezés egyik oldal mellett sem hivatott állást foglalni, így szóhasználatában mindkét kifejezés helyt kap. A *prostituáltak*, mint gyűjtőfogalom nem jelent egy homogén csoportot (Crowley, 2018).

Az önkéntesség és a kényszerítés kapcsán azonban fontos tisztázni, mit is ért az értekezés e két fogalom alatt. A prostitúcióra *kényszerített* személyek közé azokat sorolja, akik egy másik személy vagy szervezet direkt nyomására nyújtanak ellenszolgáltatásért cserébe szexuális szolgáltatásokat. A fogalmat a kriminalitással hozza összefüggésbe. Habár az egyéni életkörülmények nyomása – mint például a mélyszegénység, hajléktalanság, eltartandó gyermek stb. – is tekinthető egyfajta kényszernek (azaz a személy ezek mentén rákényszerül teste kiárusítására) az ezen okokból végzett prostitúciót az értekezés *önkéntesnek* tekinti. Teszi ezt Szoboszlai és munkatársai (2015) munkája alapján.

Távolról szemlélve a témakört, számos leíró paradigmával találkozhatunk (Meskó, Láng & Bernáth, 2012; Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021). Ezeket a teljesség igénye nélkül röviden ismertetve:

- A *legális-morális paradigma* magát a prostituáltat is a prostitúció egyik áldozatának tekinti, melyet egy, a társadalmat fenyegető jelenséggént ír le. Fókuszába a szabályozás-szankcionálás és a vallási megközelítés került.
- A *nemi egyenjogúság paradigmája* szerint a prostitúció a nemi elnyomás megtestesülése. Habár a prostituált társadalmi vagy akár törvényi szabályokat hág át teste árusításával, ő maga is a nemi elnyomás áldozata. Eszerint a prostitúció a

társadalom patriarchális, szexuálisan elnyomó berendezkedésének eredménye, nem pedig öröklődő rendellenesség vagy társadalmi romlás terméke.

- Végül pedig a már említett önkéntességet hirdető *szabad választás paradigma*. Mivel a szabad választás emberi jog, így társadalmi elnyomás ebben bárkit korlátozni. Önmaga védelmében korlátozni valakit az egyenjogúság elutasítását jelenti. A szabad választás és a nemi egyenjogúság paradigmája nőfókuszú.
- Evolúciós szempontból bár nem paradigmákként, de a *női promiszkuitás motivációs bázisa* és a *férfi szexualitás természete* szolgálhatnak magyarázatul. Ugyanis már az állatvilágban is találkozhatunk (nem fajspecifikusan) olyan szexuális tranzakciókkal, mint az emberi prostitúció. A szülői ráfordításban mutatkozó nemi különbségek implikálják a prostitúció megjelenését, mint a férfiak rövidtávú párválasztási stratégiájának szélsőséges megnyilvánulását.

Habár a prostitúció létezésének tényét magyarázó elméletek az említetteken túl is sorolhatóak, az értekezésnek nem célja magának a jelenség létezésének magyarázása, sokkal inkább a jelenségben szereplők egyéni sajátosságainak bemutatása.

Sokáig élt a közgondolkodásban, hogy a prostitúciónak egy szereplője van, aki nem más, mint maga a prostituált. Egészen a 20. század végéig a törvénykezés is (szinte) kizárólag a prostituáltakat büntette, ezzel azt a hamis érzetet keltve társadalmi szinten, mintha ők maguk volnának felelősek a szexipar jelenlegi működésért. A prostitúció a valaha volt egyetlen olyan bűncselekmény, amelyben két ember közös megegyezés szerint cselekszik, és csak az egyik résztvevőt marasztalják el. A legújabb korlátozások már a szolgáltatást igénybe vevő személyt (kliens) is jegyzik és büntetik (Goodlin, 2008; Forrai, 2020, 2022).

A legtöbb kutatásban a férfiakat sztereotipikusan a szexuális szolgáltatások megvásárlóiként, közvetítőiként, a nőket pedig szexuális árucikként, avagy áldozatként kezelik és vizsgálják (Schauer & Wheaton, 2006; Balfour & Allen, 2014). Mintha ez a fajta szereposztás ilyen élesen és egyértelműen elválasztható lenne. Azonban feltáróan vizsgálva a jelenséget láthatjuk, hogy nemcsak, hogy nem kizárólag erre a két szerepre tagolható, hanem nemi (és egyéb) alapon sem vonható egyértelmű előzetes következtetés a folyamatban résztvevők személye közt (Goodlin, 2008; Sárkány, 2014; Forrai, 2020, 2022; Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021).

A prostitúció iparának korántsem egy vagy két szereplője van, hanem jelesül hat kategóriába sorolhatjuk őket. Forrai 2020-as munkájában hat különböző csoportra osztja a

prostitúciós iparban és az azt érintőleg megjelenő szereplőket, szervezeteket. Ezek a következők:

1. a *kliens és köre*, aki(k) a szolgáltatást igénybe veszi(k);
2. a *prostituált személy*, aki a szexuális szolgáltatást nyújtja;
3. a prostituált személyt *futtató* bűnszövetkezet (maffia), stricik és kápók;
4. az *igazságügyi szolgáltatók és a törvényhozás*, illetve azok végrehajtó szervezete a rendőrség;
5. az *egészségügyi szolgáltató* és gyógyító szektor intézményrendszere és kezelő személyzete;
6. az intézményi és civil *szociális segítő szolgáltatók* és segítőik, valamint a különböző egyházi segélyszervezetek

Vandepitte és munkatársai (2006) továbbá Goodlin (2008) egy további felosztást részleteznek munkáikban. Elkülönítik a *hivatásos és nem hivatásos szexmunkásokat*. A hivatásos szexmunkások körébe azok a nők tartoznak, akik szexmunkásként határozzák meg magukat és megélhetésüket (szinte kizárólag) szex árusításával fedezik. A nem hivatásos szexmunkások számára nem a szex értékesítése a fő bevételi forrás. Számukra ez, mintegy bérkiegészítési lehetőség áll fenn, azaz nem rendszeres tevékenység. Önmagukat nem tekintik prostituátnak, hiszen egyéb foglalkozással is rendelkeznek (Vandepitte, Lyerla, Dallabetta, Crabbé, Alary & Buvé, 2006). Ez a felosztás azonban ugyancsak nem teljes, hiszen ismételten kizárólag a nőket veszi figyelembe (a gyermekeket és a férfiakat kihagyva). Illetve nem számol az esetleges kényszer vagy fenyegetettség hatására végzett prostitúciós tevékenységgel (mely az esetek felében fennáll) – azaz csak az önkéntes szexmunkásokat tartja számon (Sárkány, 2014).

A szexuális szolgáltatásnyújtás mindezeneken felül lehet *direkt* vagy *indirekt*. E két fogalom között a legfőbb különbséget a genitális és fizikai érintkezés megléte vagy hiánya jelenti. Az direkt szexmunka csoportjába tartozik minden beltéri, kültéri és eszkort szolgáltatás, amely magában foglalja az ellenszolgáltatásért nyújtott szexet, mely során többnyire genitális érintkezés is történik. Az indirekt szexmunka olyan szolgáltatásokra vonatkozik, mint az öltánc, a vetkőzés és a különböző virtuális szexszolgáltatások például interneten vagy telefonon. Habár nem történik fizikai érintkezés, a szolgáltatásokért cserébe továbbra is fizetnie kell az azokat igénybe vevőknek (Balfour & Allen, 2014; Campbell, Sanders, Scoular, Pitcher & Cunningham, 2019; Kovács, 2019).

A bekerülés körülményei eltérőek lehetnek az indirekt és direkt, illetve hivatásos és nem hivatásos szexmunkások esetében. Háttérüket tekintve főképp szocioökonómiai státuszuk és iskolázottságuk tér el. A nem hivatásos szexmunkások sokszor az indirekt kategóriában találhatók meg. Mivel egyéb pénzkereseti lehetőségként jelentkezik a szexmunka, így többnyire annak egy számukra védettebb formáját választják. Természetesen újra felvetődik az önkéntesség versus rákényszerítettség kérdése. Többeket találunk az eskort szolgáltatók és online vagy telefonos szexmunkások között, akik egy számukra fontos cél finanszírozása érdekében (például felsőfokú iskolai tanulmányok, plasztikai műtét) választják ezt a lehetőséget. Ezek a célok eltérnek az „általános” bekerülési okoktól (Goodlin, 2008; Motyl, 2013; Balfour & Allen, 2014; Kovács, 2020b).

A szexiparban dolgozók egy erőszakkal fenntartott hierarchikus rendszerben helyezkednek el. Legalul az utcán testüket áruló prostituáltak vannak. A lista tetején pedig az eskortok és a (luxus) hotelekben dolgozó szexmunkások állnak. Ezen hierarchiában is meghatározó szerepe van a származásnak, etnikumnak és iskolai előképzettségnek, azonban mindezek ellenére is van fel és le vándorlásra lehetőség (Kennedy et al., 2007; Sebhelyi, 2012). A szexmunkára nyíltan kényszerített, futtatott prostituáltakat egymás közt ők maguk is inkább lenézik (Sebhelyi, 2012).

A korábban stabilnak mutató hierarchiát az utóbbi évtizedek internetes forradalma kezdte el átformálni. Mint ahogy minden szolgáltatászektorban, úgy a szexiparban is egyre nagyobb igény mutatkozott az online elérésre. A technológia mediálta indirekt szexmunka (TMIS) egy egészen új minőséget képvisel a prostitúcióban. A szexmunkások kezébe nagyobb önállóságot és autonómiát ad, csökkenti kiszolgáltatottságukat és kisebb a veszélye a rájuk leselkedő fizikai erőszaknak is. Az ő esetükben inkább az online zaklatás aránya nő meg. Az ilyen fajta indirekt szexmunka választása (itt ugyancsak nagyobb arányban beszélhetünk önkéntességről) általában eltérő módon történik, mint a „hagyományos” utcai prostitúció esetében (Balfour & Allen, 2014; Cunningham et al., 2018; Campbell et al., 2019; McDonald, Barwulor, Mazurek, Schaub & Redmiles, 2021). Összehasonlítva a nem online prostitúcióval, körükben a férfi és transznemű szexmunkások aránya is magasabb (Argento et al., 2016; Campbell et al., 2019).

A prostitúció magyarországi helyzete

1950-ben született az egyik legátfogóbb modernjogi törvény, a New Yorki Egyezmény, az emberkereskedelem és a prostitúció csökkentése és szabályozása érdekében. Magyarország 1955-ben csatlakozott ehhez az egyezményhez, amely 2023-ra világszerte már majdnem 100 tagot számlál. Hazánkban a prostituáltak érdekeit képviselő szervezet, a Szexmunkások Érdekvédelmi Egyesületére (korábban Magyarországi Prostituáltak Érdekvédelmi Egyesülete, MPÉE) 2000 óta végzi munkáját.

Ma Magyarországon a prostitúció legális és munkának, azaz jogszerű pénzkereseti lehetőségnek tekintendő és kezelendő, amennyiben az a meghatározott törvényes keretek (közegészségügyi, közrendvédelmi, gazdasági) között zajlik. Némi ellentmondás található azonban a magyar törvénykezés és az 1950-es New Yorki Egyezmény között. Habár az egyezmény áldozatként tekint a prostituáltakra, áldozati státuszukban végzett tevékenységüket mégis legitimnek tekintik a hazai törvények. Mindazonáltal, amennyiben ezen munkáját nem a törvényes keretek közt végzi bűnelkövetőnek számít maga az áldozat, a prostituált. Ennek dacára a hazai törvények eleget tesznek az egyezmény rendelkezéseinek; büntetik a futtatást és a bordélyok létesítését (Kovács, 2020a, 2020b).

A magyar jogrendszer olyan mértékben munkának tekinti a prostitúciót, hogy a törvényes kereteinek feltételei közt szerepel az alábbiak megléte: érvényes egyéni vállalkozói igazolvány, adószám, rendszeres (specifikusan rájuk szabott) egészségügyi szűrővizsgálaton való részvétel, személyi jövedelemadó megfizetése, számla kiállítása (Szenes, 2012; Kovács, 2020b).

A munkavégzés helyét illetően is szigorú szabályozásokat vezettek be. Jelenleg az úgy nevezett (a helyi önkormányzatok által kijelölt) türelmi zónákban végezhető a legális szexuális szolgáltatás. Habár a törvényi és jogszabási keretek adottak, szinte mégis ellehetetlenedik számukra a jogtiszt munkavégzés. Ennek fő oka a türelmi zónák kijelölésének hiánya. Az önkormányzatok inkább vállalják a mulasztás miatt kiszabott bírságot, mintsem biztosítsák a helyi feltételt (Fehér & Szabó, 2012).

Összességében a prostitúció hazai legalizálása (vagyis annak ezen formája) nem érte el a várt hatást. Nem csökkent sem az illegális szexkereskedelem, illetve az emberek ilyen formában történő kizsákmányolása sem (Fehér & Szabó, 2012).

Nehéz pontos számszerű adatokat országosan vagy akár megyei szinten is kimutatni, hiszen nem minden szexmunkások által nyújtott szolgáltatás zajlik legális keretek között (Forrai, 2020). Mindazonáltal számos állami és független statisztikai szervezet és kutató

megállapításai nyomán számunkat hazánkban 15.000 főre becsülhetjük (KSH, 2009; Sárkány, 2014). Korábban a legtöbbjük eskortügynökségeknél és bárókban, míg a többiek az utcán dolgoztak, nagy részük Budapesten és a nagyvárosokban (Forrai, 2010a). Mára ez az arány átalakulóban van. Az internet rohamos térnyerésével és a 2019-ben elindult COVID-19 vírus járvány következtében megnőtt az igény az online térben nyújtott szexszolgáltatásokra, így ma már főként lakásokban (akár saját vagy a futtatóé) dolgoznak és sokszor nem személyesen, hanem közvetett módon, akár egy képernyőn keresztül lépnek kapcsolatba a klienseikkel (Argento et al., 2016; Cunningham et al., 2018; Campbell et al., 2019; Kovács, 2019; Callander et al., 2020; McDonald et al., 2021).

További „érdekességgé” említendő, hogy a prostitúció hazai gazdasági hatásait vizsgálva láthatjuk, hogy munkájuk valóban számokkal is kifejezhető. Az éves hazai GDP (bruttó hazai termék) 0,5 százalékát a prostitúciós ipar termeli ki, ami nagyságrendileg 120-130 milliárd forint (KSH, 2009; Sárkány, 2014). Egyes felmérések becslései szerint globális szinten a szexipar a (legális) gazdaság közel 15 százalékát képviseli. Ebbe a prostitúción túl a szex és szexualitás egyéb értékesítési formái is beletartoznak (Forrai, 2022).

A hazai prostitúciós helyzet ismertetése során nem tekinthetünk el Magyarország emberkereskedelemben, jelesül a *fehér rabszolgaság*¹ és a *femmigration*² jelenségében vállalt szerepétől. Az ezredfordulót követően főként tranzit és indító ország szerepet tölt be.³ Az Európai Unióban dolgozó prostituáltak 4 százaléka Magyarországról és Lengyelországból származik. Hazánkból főként Olaszországba, Hollandiába, Ausztriába és Németországba exportálják őket (Forrai, 2010a, 2022; IRIS, 2012; Kovács, 2020c). Kontinentális szinten, az európai femmigration által évente közel 500.000 ember kerül a nyugati szexiparba (Forrai, 2022). Az érintettek önmaguk eladásáról nem mindig tudnak, de az sem ritka, hogy a tranzakció az ő jelenlétükben zajlik (Sebhelyi, 2012).

¹ A szexuális emberkereskedelem a szexuális munka egyik legsúlyosabb formája. Az egyetemes emberi jogok súlyos megsértésének, a rabszolgaság egy formájának tekintendő. A fogalom a rabszolgaság eltörlésének időszakában ragadt a prostituáltakra.

² Fogalommagyarázat: Mivel a szexuális emberkereskedelem áldozatai főként nők és gyermekek, így az angol *female* (nő) és *migration* (migráció) szavak ötvözéséből megalkotott szókapcsolat erre utal.

³ Az emberkereskedelem szempontjából érintett országokat *cél*-, *tranzit*- és *indító ország* csoportokba sorolhatjuk.

Preventív szempontból sem primer-, szekunder- avagy tercier megelőzés⁴ és megsegítés terén nincs kiépített, országosan egységes rendszer, sem szociális illetőleg egészségügyi területen. Ezt a szerepet főként segély- és civilszervezetek látják el, holott az Európai Tanács 2008-as egyezménye és a New Yorki Egyezmény – melyeknek Magyarország is tagja és aláírója – ezek szükségességéről egyértelmű állásfoglalást fogalmaz meg (Forrai, 2010a, 2020; Szenes, 2012, IRIS, 2012).

Legalizáció ide, gazdasági jelentőség oda, a hazai közvéleményben elég erőteljes negatív hangsúly uralkodik a prostitúció kérdésében (Fehér & Szabó, 2012). Állandósult a velük szembeni megbélyegzés, diszkrimináció és stigmatizáció mind a társadalom tagjai, a kliensi kör vagy akár az ellátó és védelmező szervezetek tagjai közt, ezzel a társadalom periferiájára szorítva őket (Forrai, 2010b; Kovács, 2019). Folyamatos a róluk alkotott előítéletgyártás. Többek közt évszázadokon át kitartott azon előfeltételezés, hogy a prostituáltak már megszületésük pillanatában hordozzák a szexmunkára való örökletes hajlamot, hogy munkavégzésük oka betegség, deviancia (Forrai, 2010b; Kovács, 2018, 2019). Mindezek a dehumanizáló elképzelések másodrendű állampolgár pozíciójába helyezik a prostituáltakat, emberi státuszuk elvész (Forrai, 2010b). A különböző deviancia elméletek és sztereotípiák mentén nem ritkák a prostituáltakkal szembeni hatalmi visszaélések a hatósági szervek esetében sem (Kovács, 2018, 2019).

Nagyobb kitettségük okán a hazai rendfenntartó szervek tagjainak körében mutatkoznak szinte legmagasabb arányban a prostitúciós iparral szembeni előítéletek. Csaknem mindennaposak a túlkapások, visszaélések, a korrupciós cselekvések. A szexmunkások felé irányuló rendőri erőszak fizikai és verbális szinten is megjelenik, agresszióban, előítéletes magatartásban, megalázásban érhető tetten, de nem ritka az intézkedési kötelelem és a segítségnyújtás elmulasztása sem. A hatóságok korrupciós tevékenysége a futtató személyektől és szervezetektől elfogadott kenőpénzben reprezentálódik (Kovács, 2018, 2019).

⁴ Fogalommagyarázat: A *primer prevenció* a megelőzés, a *szekunder prevenció* az áldozatok megsegítését, ártalomcsökkentést, a *tercier prevenció* pedig az intervenciót, rehabilitációt jelenti.

A prostitúcióig vezető út

A prostituálódott személyek között a legnagyobb számban nőket és gyerekeket találunk. A felnőtt (18. életévüket betöltött) nők a csoport közel felét, míg a (fiú és lány) gyermekek ~30 százalékot tesznek ki. A maradék ~20 százalékot a felnőtt férfi prostituáltak adják (Forrai, 2020). Az életkortól eltekintve, csak nemi alapon nézve az arányokat, hasonlóképp női túlsúlyt találunk. Országoként vagy régióként eltérő statisztikákat láthatunk, de általában a szexmunkások 90 százaléka cisz nő és csupán a fennmaradó hányadot teszik ki a cisz férfiak és a transzneműek⁵ (Balfour & Allen, 2014; Kovács, 2020b; Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021).

A szexmunkások fele 18 éves kora előtt került a rendszerbe, egyharmaduk ezt megelőzően gyermekkorában állami gondozásban élt. Az előéletet tekintve a hajléktalanság (szintén 50%) mutatkozik még hasonlóan erős mutatónak (Sebhelyi, 2012; Forrai, 2020). Habár mindezek csak csoportosító tényezők, számos korreláció is fellelhető az előtörténeti elemek közt.

Lehangoló adat, hogy a szexmunkások átlag életkora egyre csökken (Sebhelyi, 2012; Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021) sokszor a 10. életévhez konvergál. Megítélésük azonban gyakran nem különbözik a felnőtt szexmunkásokétól⁶ (Boxill & Richardson, 2007).

A prostitúcióval kapcsolatos problémákhoz – legyen az oka, vagy okozata – a következő egyéni tényezők és az azokból eredő komplikációk járulnak hozzá (Lung, Lin, Lu & Shu, 2004; Balfour & Allen, 2014):

⁵ Az értekezés nem vitatja a transznemű személyek nemi identitását. Őket magukat is nőknek és férfiaknak tekinti. Mindazonáltal a születéskor meghatározott nemük eltéréséből fakadóan kettős stigmatizáció áldozatai. Egyszerre, mint szexmunkások és mint transzneműek. Az őket ért hatások, legyen az pszichológiai, családi, szociális, gazdasági vagy egyéb, eltérőek. Ebből kifolyólag más úton jutottak el a prostitúcióig és más motivációs tényezők tarthatják bent őket. Ezért tehát a témát részletezve szükséges különválasztásuk.

⁶ Még ha a fiatalok arról is számol be, hogy önkéntesen ad szexuális szolgáltatásokat, az akkor sem tekinthető önkéntesnek, mivel korából adódóan nem képes tudatos és koherens ítéletet hozni saját részvételéről. A kiskorú prostituált személyek minden esetben áldozatnak tekintendők, és mint gyermekeket, őket is megilleti a védelem, az egyetemes gyermeki jogok betartása és betartatása – ENSZ 1990.

- diszfunkcionális család, beleértve a maladaptív családszerkezet;
- erőszak és abúzus (verbális, fizikai, lelki, szexuális) a társaktól vagy rokonoktól;
- az iskolából való kimaradás, és ezzel összefüggően alacsony intelligenciahányados;
- otthonról való kiemelés, elmenekülés, szökés, állami gondozás;
- deviáns viselkedés és erkölcsi magatartás, majd az ezek okozta megbélyegzés;
- nagymértékű szerhasználat (például kábítószer, alkohol és dohányzás) saját szokásaik miatt vagy a munkából kifolyólag;
- pénzkereseti és lakhatási nehézségek, adósságok;
- rossz testi és mentális egészség;
- a reprodukatív rendszer rendellenességei és a szexuális úton terjedő betegségek magas kockázata;
- (fiatalkori) terhesség;
- helytelen vagy diszfunkcionális alkalmazkodás az élet számos területén
- diszkrimináció, stigmatizáció

A legtöbb kutatásban a gyermekkori szexuális bántalmazás és a prostituálódás egyenes arányosságban jelenik meg (Campbell, Ahrens, Sefl & Clark, 2003; Goodlin, 2008; Forrai, 2020). Habár nem minden szexuális abúzust átélt személy válik végül prostituálttá, a szexmunkások legnagyobb részének van ilyen élettapasztalata (Campbell et al., 2003; Kennedy et al., 2007; Goodlin, 2008; Wilson & Widom, 2010; Balfour & Allen, 2014; Forrai, 2022). A gyermek vagy felnőttkorban elszenvedett szexuális erőszak áldozatai közül majdnem minden negyedik belép a prostituáltak sorába (Forrai, 2010a, 2020).

Ehhez számos egyéb kísérő körülmény is hozzájárul, például az alacsony iskolázottság, marginális kisebbségi csoport(ok)ba való tartozás, alacsony szocioökonómiai státusz (SES), droghasználat, munkanélküliség, problémás családi környezet, társak behatása, eltartandó gyermek(ek), az abúzus körülményei, feldolgozása és az elkövető személye (Campbell et al., 2003; Kennedy et al., 2007; Goodlin, 2008; Wilson & Widom, 2010; Forrai, 2010a, 2020; Kovács, 2020b; McLachlan, 2022).

Az abúzus mellett a szerhasználat mutatkozik még szignifikáns prediktív tényezőnek. A prostituáltak körében a kábítószer használata kiemelkedően magas, és a legtöbb vizsgált populációban megelőzi a nem prostituált személyekét (Lung et al., 2004; Kennedy et al., 2007; Goodlin, 2008; Balfour & Allen, 2014). Különbséget tehetünk azok között, akik a szerhasználat miatt keveredtek a prostitúcióba, legyen szó egy már meglévő függőség finanszírozásáról, és

azok között, akiknél a prostitúcióba lépést követően alakult ki a függőség, az utcai munkával járó stressz kezelésére. Többnyire az utóbbi mutatkozik gyakoribbnak (Kennedy et al., 2007; Goodlin, 2008; Balfour & Allen, 2014). Bármely esetről is legyen szó, az aktívan dolgozó szexmunkások pénzük számottevő részét költik tudatmódosító szerekre, hiszen azok a prostituáltság feszültségeitől való pszichológiai és érzelmi elszigetelődés hatékony és számukra is elérhető eszközei (Lung et al., 2004; Nuttbrock, Rosenblum, Magura, Villano & Wallace, 2004; Goodlin, 2008; Balfour & Allen, 2014).

Fontos megjegyezni, hogy az előbb felsorolt rizikótényezők a legtöbb esetben nem csak és kizárólag a prostituált személyre, hanem annak futtatójára is igazak (Collinson, Straub & Perry, 2011; Máté, 2012; Balfour & Allen, 2014). A társadalmak leghátrányosabb helyzetű (LHH) csoportjai, mivel lehetőségeik minimálisak és az egyéb (legális) pénzkereseti lehetőségektől elestek, a megélhetés érdekében gyakran a saját vagy másvalaki, netán családtagjuk testének áruba bocsátására kényszerülnek (Máté, 2012). A futtatók védő szerepet nemigen töltenek be, inkább csak megfélemlítik és abuzálják a prostituáltat, elveszik a pénzüket (Sebhelyi, 202). A legtöbb esetben hasonló egészségügyi szükségletekkel, drogproblémákkal és lakhatási nehézségekkel küzdenek, mint a szexmunkások. Többségük bűnözői múlttal rendelkezik (Collinson, Straub & Perry, 2011; Balfour & Allen, 2014).

Nemi alapú különbségeket keresve azt láthatjuk, hogy a férfi szexmunkások ritkán szerepelnek a prostitúció jogairól és hibáiról folyó vitákban, a témát feltáró kutatásokban (O'Connell Davidson, 2007; Goodlin, 2008; Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021). Ez részben tükrözheti azt a feltételezést, hogy a nemi különbségből adódóan a férfi szexmunkások által folytatott tranzakciók, az ő helyzetük kevésbé kizsákmányoló jellegű, mint ahogy azt a nők esetében láthatjuk. Ezt a feltételezést azonban nem tesztelték (Altman & Aggleton, 1999 id.: O'Connell Davidson, 2007). Illetve azon az idült kettős mércén alapszik, hogy a férfiak ilyen jellegű devianciájáért a nők felelősek, a férfi szexuális vágya természetes (Goodlin, 2008).

A férfi prostituáltak tapasztalataival kapcsolatos kutatásokat nagyrészt a szexuális egészséggel és a HIV/AIDS megelőzésével kapcsolatos aggodalmak, kisebb mértékben pedig a férfi szexmunka és a meleg identitás közötti kapcsolat iránti érdeklődés vezérelte (O'Connell Davidson, 2007).

A férfi szexmunkások mindazonáltal a legtöbbször más okokból lépnek a prostitúcióba, mint a nők. A férfi szexmunkások többsége nem ugyanolyan szintű kiszolgáltatottságnak és kizsákmányolásnak van kitéve, mint a nők. Közülük a fiatal és különösen a hajléktalan férfiak találkoznak hasonló helyzetekkel (Balfour & Allen, 2014). A férfi szexmunka gyakran

kapcsolódik a kommersz melegszcénához. Ezenkívül a férfi prostituáltak csak kis részének van női kliense (UK NSWP, 2008; Balfour & Allen, 2014).

A transznemű prostituáltak esetében úgy vélik, hogy sok esetben a szexmunka az egyetlen lehetőség, hogy kezeléseiket finanszírozhassák, ugyanis a nemi identitásukat övező stigmák miatt nehezebben találnak munkát (UK NSWP, 2008; Balfour & Allen, 2014). Természetesen ezen sajátos karakterjellemzőkön túl az értekezésben taglalt, a prostituálódás irányába terelő hatások minden nemi kategóriára érvényesek, hacsak a különbségtétel nincs külön kiemelve.

A külső hajlamosító tényezőket vizsgálva az alacsony életszínvonal, a szegénység és a munkanélküliség bírnak a legnagyobb hatásokkal. A társadalmi tényezőket figyelembe véve legerősebben a népességszám, a társadalmi osztályok közti jövedelemegyenlőtlenség és a vezetésben mutatkozó korrupció jelentkezik. Mindezek együtt hatása van jelen. Összegezve az előbbieket a következő állítás tehető: A szexmunkások száma és aránya azon országokban lesz magasabb, melyek népesek, szegények, magas a munkanélküliek száma és a jövedelmi egyenlőtlenségek mértéke a társadalmi rétegek között. Alacsony az életszínvonal, de magas az állami korrupció (Sárkány, 2014).

A prostitúció a világ minden pontján fellelhető, így pusztán a földrajzi elhelyezkedés önmagában nem mérvadó. A globális népesség százalékos eloszlásában a prostituáltak aránya 0,1 és 7,9 százalék közé tehető. Számottevő többség az Európán kívüli országokban mutatkozik. Ott, ahol mind a gazdasági és szocioökonómiai tényezők rosszabbak és ahová a szexturizmus kereslet-kínálat vonalán több vásárló érkezik (Forrai, 2010a, 2020; Sárkány, 2014). Bármely társadalmat is vizsgáljuk meg, a prostitúció mértéke nem függ annak tiltott vagy törvényes jellegétől, illetve a vizsgált társadalom vallási nézeteitől. Mindezek inkább a vásárlás formáját és földrajzi helyét befolyásolják (Sárkány, 2014).

A felsoroltak természetesen nem kizárólagos hajlamosító tényezők. Mindezek mellett jelennek meg a már említett személyes körülmények: iskolázottság, marginális kisebbségi csoport(ok)ba való tartozás, alkohol és szerhasználat, problémás családi környezet, társak hatása, eltartandó gyermek(ek), abúzus stb. A kilátástalanság mértékét és ezáltal a befolyásolhatóságot, az önkéntes vagy kényszerített választást az események láncolata kumulatív módon befolyásolja (Goodlin, 2008).

A szexmunkások közül az emberkereskedelem és az önkéntes választás útján külföldre kerülő prostituáltak vannak a legrosszabb helyzetben. A nem származási országukban dolgozó szexmunkások minden esetben kiszolgáltatottabbak, mint a szülőhelyükön dolgozók (Sebhelyi, 2012; Szoboszlai, Hüse & Fábán, 2015). Nyelv és jogi ismeretek hiányában, szociális vagy

családi védőháló nélkül könnyen áldozatául esnek a futtató szervezeteknek (IRIS, 2012). Többnyire ezek a nők szenvedik el a legkegyetlenebb bánásmódot. A futtatók a kezdetektől brutális erőszakkal, annak minden formájával, félelemkeltéssel, zsarolással, elrablással érik el, hogy a nő prostituálódjon és tartósan a prostitúcióban is maradjon. Ez az úgynevezett *gorilla technika*, mely elnevezés a primitív brutalitásra utal (Kennedy et al., 2007).

Az eddigiekben említett szexturizmus és emberkereskedelem mellett azonban a prostituálódás a természetes migráció mentén is megfigyelhető. Sok esetben azok a bevándorlók, akik az érkezési országban sokszori próbálkozás után sem találnak a széles társadalom által elfogadott munkát, végül a szexmunka felé fordulhatnak. Az ilyen személyek esetében a kivándorlás oka sokszor nem különbözik a prostitúcióba kerülés általános okaitól. Mivel származási országukban megélhetésük alacsony, esetleg sok adósságuk van, vagy nagy a családi eltartási teher, ennek megoldása érdekében köteleződnek el a külföldi munkavégzés mellett (Jackson, Jeffery & Adamson, 2010; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015). A célország nyelvét nem ismerve, alacsony iskolázottságuk folytán, illetve akár etnikai hovatartozásuk miatt ugyan úgy a peremre szorúlnak. Ez pedig végül az utolsó lehetőségek megfontolásához és választásához vezet, mint többek közt a prostituálódás (Jackson, Jeffery & Adamson, 2010).

Habár találhatunk nemzetiségi és földrajzi elhelyezkedés szerinti rizikófaktorokat is, nem állíthatjuk, hogy a prostitúció etnikai kérdés volna, sokkal inkább gazdasági (szegénységi). A kisebbségi csoportokhoz tartozók szexipai felülreprezentáltságának oka, hogy a prostitúció azon társadalmi rétegekből merít, ahol ezen csoportok aránya magasabb (Máté, 2012; Sebhelyi, 2012; Balfour & Allen, 2014). A szexuális emberkereskedelem áldozatai többségében kiskorúak vagy eladósodtak, ami arra utal, hogy vannak pénzügyi, szocioökonómiai, hatalmi és függőségi tényezők, amelyek az emberkereskedelem és a kontrollálás révén ösztönözhetik a szexmunkába való belépést (Jackson, Jeffery & Adamson, 2010; Sebhelyi, 2012; Balfour & Allen, 2014).

A barátok és rokonok is befolyásolhatják a prostituálttá válást, különösen, ha ők maguk is már részt vesznek a prostitúcióban. A prostituált családtag megléte erős prediktív tényező a későbbi prostituálódására. Szoros kapcsolat van a törvényellenes magatartásformákban való részvétel és a társak bevonása között. Ennek eredményeképpen azok, akik ilyen társas környezettel rendelkeznek maguk is nagyobb eséllyel válnak bűnelkövetőkké. Magyarán az egyének első prostitúciós élményét jó eséllyel befolyásolták, avagy segítették elő az interperszonális kapcsolataik (Dalla, 2001; Goodlin, 2008; Osváth, 2016). Más esetben ezek a személyek a szó szoros értelmében eladják a fiatalokat, pénzért vagy más javakért cserébe (Kennedy et al., 2007, Sebhelyi, 2012).

Habár kevés kutatás foglalkozott ezzel a kérdéssel, döntő többségben azt találták, hogy a barátok, rokonok és más prostituáltak nagy befolyással lehetnek annak eldöntésére, hogy az adott személyből prostituált lesz-e vagy sem (Dalla, 2001; Goodlin, 2008). Ezenfelül gyakorta a futtatók is előnyben részesítik és jutalmazták az ilyen fajta „toborzó magatartást” (Goodlin, 2008).

Azon esetekben, mikor a családtagok is részt vesznek a prostitúcióban, a szexkereskedelmet magában foglaló környezet normalizálja a viselkedést (Tutty és Nixon, 2003; Kennedy et al., 2007; Goodlin, 2008; Osváth, 2016). Következésképpen arra készítetik a benne felnövekvő gyermekeket, hogy természetesnek tekintsék, ha pénzért vagy egyéb javakért áruba bocsátásuk testüket. Mivel a prostitúcióból származó jövedelem segíti a család fennmaradását ez a pozitív visszacsatolás megerősíti és legitimálja a szexmunka végzését. Emellett szülői nyomás is nehezedhet a gyermekre, hogy váljon prostituálttá, ha a szülő maga is érintett a prostitúcióban (Tutty és Nixon, 2003; Goodlin, 2008).

További érdekességgé említhető Lung és Chen 2003-as kutatása, melyben kiskorú prostituáltakat vizsgálva genetikai hajlamosító tényezőket is találtak. Kutatásukban kimutatták, hogy a pszichoszociális tényezők mellett genetikai tényezők is szerepet játszhatnak a prostituálódás folyamatában. Összefüggést mutattak ki ugyanis a kiskorú prostituáltak és a törékeny X-szindróma⁷ között. Körükben a szociális problémák megjelenése a törékeny X-szindróma viselkedéses fenotípusa is lehet.

Kijelenthető tehát, hogy a prostituálttá válás, a szexmunka választása nem tulajdonítható kizárólagosan nemi vagy társadalmi kategóriába való tartozás, megszerzett tapasztalat vagy örökletes minta meglétének. Természetesen ezen kategóriák és alkategóriák mentén mérhető különbségeket találhatunk.

⁷ A törékeny X-szindróma, másik nevén Martin-Bell betegség, egy értelmi fogyatékossgal, viselkedési és tanulási problémákkal járó genetikai betegség, amelyet az X-kromoszóma törékenysége okoz. Ez az egyik leggyakoribb örökletes genetikai betegség. Előfordulása a férfiak körében kétszer gyakoribb, mint a nőknél. Az enyhétől egészen a súlyos mértékig jelentkezhetnek tünetei, amelyek tanulási nehézségekben és viselkedési zavarokban nyilvánulnak meg. Testi és lelki tünetei közül kiemelendő: az értelmi fogyatékossg, az autisztikus tünetek, a szociális készségek alulfejlettsége, beszédproblémák (gyors beszéd, a nonverbális kommunikáció hiánya) és a viselkedési zavarok, mint például figyelemzavar, impulzivitás, hiperaktivitás, szorongás, szociális elszigetelődés, fokozott izgalmi állapot.

A kötődési és családi minták általános vonatkozásai

A kötődést úgy definiálják, mint az egyén szignifikáns másokkal való kapcsolattartásának jellegzetes módjait, amelyeket nagymértékben befolyásolnak az elsődleges gondozóval történt interakciók (Cole & Cole, 2006; Goodlin, 2008; McLachlan, 2022). A terhesség folyamán kezdődő és azon túl tartó folyamatnak tekintik, melynek fontos jellemzője a benne résztvevők szubjektív értékelése (Elsdon, O'Shaughnessy, Hodge & Murray, 2021). Az érzelmi biztonság annak a bizalomnak a tükröződése, amelyet a csecsemő érez a ragaszkodás tárgyainak elérhetősége iránt. A különféle szorongások mind abban az alapvető szorongásban gyökereznek, amely a ragaszkodás tárgyától való elszakadásra vonatkozik, mind a gondozó, mind pedig a gondozott esetében (Cole & Cole, 2006; Goodlin, 2008; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; McLachlan, 2022).

A szociális háló jelentősen befolyásolja az egyén személyes fejlődését és az alkalmazkodást. Következésképpen a korai családi kötődések döntő szerepet játszanak az egyén fejlődésében, bár serdülő- és felnőttkorban a kortársak és az intim partnerek befolyásosabbak, mint a származási család (Dalla, 2001; Goodlin, 2008; Elsdon et al., 2021). Azoknál, akik gyermekként a családon belül, az iskolában vagy a közvetlen környezetükben gyakran feszültséget tapasztaltak a felnőttkori bűnözés is gyakoribb (Goodlin, 2008; Wilson & Widom, 2010; Osváth, 2016).

A kötődés kialakulásának és formájának kutatói közül három személyt emelnék ki: John Bowlby (1907-1990), Mary Ainsworth (1913-1999) és Harry Harlow (1905-1981). Az általuk felállított elméletek és elvégzett kísérletek képezik alapját az értekezésben korábban említett és a későbbiekben kibontott kötődési mintázatoknak, sajátosságoknak.

John Bowlby az 1960-as években úgy írta le a kötődést, mint a másokkal való kapcsolódás veleszületett, a biztonság érdekében megformált válaszát kényelmetlenség vagy veszély esetén. A gyermek ösztönösen kötődik legalább egy gondozóhoz, és fejlődése során ezen az elsődleges kötődési mintán alapuló, természetes kommunikációs keretet hoz létre. A gondozó válaszkészsége kulcsfontosságú abban, hogy a gyermek egészséges kommunikációs és kötődési keretet tudjon kialakítani. Ha a gondozó válaszol a csecsemő szükségleteire, a gyermek nagyobb valószínűséggel fog egészséges választ adni másokra (Bowlby, 1969; Cole & Cole, 2006; Osváth, 2016, Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; McLachlan, 2022). A gyermek ahhoz tud kötődni, aki biztonságos hátteret biztosít számára, mert azáltal a gyermek megérti, hogy szükségleteit megfelelően ki fogják elégíteni. A bizalom akkor alakul ki, amikor a gyermek

képes felismerni, hogy elkülönül a gondozótól. Ez egészséges alapot teremt a gyermek belső munkamodelljéhez (Bowlby, 1969; Cole & Cole, 2006; Goodlin, 2008; Osváth, 2016; McLachlan, 2022).

Mary Ainsworth világított rá, hogy a szülő-gyermek kapcsolat minősége az, amely a legnagyobb befolyással rendelkezik a későbbi kapcsolódási mintákra. A minőséget igazán három tényező határozza meg. Ezek mind a kötődésben mutatkozó különbségeket befolyásoló tényezők (Osváth, 2016):

- *kizárólagosság*, értve ezalatt, hogy a gyermekkel egy vagy több személy foglalkozik-e;
- *válaszkészség*, azaz, hogy az elsődleges gondozó(k) mennyire reaktívak a gyermek igényeire;
- *kölcsönösség*, úgymint a gyermek és a gondozó(k) viszonzott egymásra hangolódása

Ainsworth leghíresebb kísérlete, az idegen helyzet teszt során (megalkotta és vizsgálta az 1960-as és 1970-es években) négyféle kötődési stílust azonosított: biztonságos, szorongó-elkerülő, szorongó-ellenálló és dezorganizált – idézi fel és részletezi munkáiban Cole és Cole (2006), Osváth (2016), illetve McLachlan (2022). (Más tanulmányokban a kategóriák megnevezése eltérő lehet.) A négy kötődési stílus az alábbi szempontok alapján azonosítható:

A biztonságosan kötődők: Az elsődleges gondozó jelenlétében nyugodtak, aktívan explorálják és manipulálják a környezetüket, pozitívan reagálnak más személyekre. Gondozójuk hiányában láthatóan és hallhatóan nyugtalanok, vigasztalhatatlanok. A gondozóval való újra találkozásnál gyorsan megnyugszanak. Ezek a gyermekek adaptív, szervezett módot alakítottak ki arra, hogy gondozójukat biztonságos bázisként használhassák és a szorongás idején visszatérjenek, hogy vigaszt kereshessenek. A gyermekek többsége ezt a kötődési mintát mutatja.

A szorongó-elkerülő módon kötődők: Az elsődleges gondozó jelenlétére nem fordítanak kiemelt figyelmet, többnyire közömbösek vele szemben, annak távozására változó reakciókat adnak. Nyugtalanóságukat akár ismerős vagy ismeretlen személy képes csitítani. Hiába találkoznak újra az elsődleges gondozóval nem közelítenek felé. A gyermekek közel egynegyede ezt a kötődési mintát mutatja.

A szorongó-ellenálló módon kötődők: Ezek a gyermekek helyzettől és az elsődleges gondozó jelenlététől függetlenül szoronganak és nehezen boldogulnak a környezetükkel. Erősen feldúltak a gondozó hiányában, de annak visszatérte sem

változtat lelki állapotukon. Habár keresik az érintkezést és a vigasztalást, ellenállnak annak közeledésére. Ezt a mintát a gyermekeknek csak kis hányada mutatja.

A dezorganizált kötődésűek: Ezek a gyermekek nem képesek rendezett, szervezett módon kezelni a feszültségüket. Viselkedésük leginkább ambivalens; következetlen és néha bizarr viselkedést mutatnak válaszul a kötődési érzések aktiválódására.

Harry Harlow kísérletei (1950-es és 1960-as évek) nyomán megállapította, hogy hiába van ott fizikai értelemben az édesanya és biztosított a biztonságot nyújtó taktilis ingerlés vagy nyújt elegendő táplálást, megfelelő kommunikáció hiányában (melyről, mint tudjuk a prostituáltak esetében nehezített, korlátozott) nem alakul ki egészséges kötődés és szociális viselkedés. Az ilyen szülővel felnövekvő gyermekek társaikkal szemben közömbösek vagy erőszakosak, kötődésük bizonytalan és nem reziliensek a stresszel szemben (Cole & Cole, 2006).

A kötődési viselkedés a csecsemők veleszületett képessége arra, hogy kapcsolatot keressenek és létesítsenek gondozójukkal. Amikor a gondozó érzékeny és megfelelően reagál a gyermekre, akkor a gyermekben kialakul az önmaga és mások iránti értékérzete (Cole & Cole, 2006; McLachlan, 2022). A gyermek és a gondozó közötti korai kötődési mintázat fontos szerepet játszik az érzelmek szabályozásában (Cole & Cole, 2006; London, Lilly & Pittman, 2015). Ha ez sérül vagy nincs jelen, akkor a kötődési figurát kereső gyermeknek meg kell tanulnia, hogy védekező mechanizmusok, például a kötődési szükségletek megtagadása segítségével szabályozza érzelmeit. A korai kötődési minta sablont és alapot képez a későbbi kapcsolatokhoz a kortársakkal és más jelentős felnőttekkel, valamint az intim kapcsolatokhoz (Cole & Cole, 2006; London, Lilly & Pittman, 2015; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; McLachlan, 2022).

Minél több időt tölt a gyermek a családtagokkal, annál több felügyeletet, figyelmet kap. Másrészt minél több figyelmet élvez az egyén, annál jobban kötődik egy szülői alakhoz. Az elégséges gondozói felügyelet és ráfordítás megteremti a szülő belső reprezentációját, mely akkor is a gyermekkel van, mikor a szülő fizikailag nincs jelen (Cole & Cole, 2006; Goodlin, 2008). A szülői gondoskodással és védelemmel kapcsolatos koragyermekkori tapasztalatok meghatározó szerepet játszanak a viselkedési és személyiségi jellemzők kialakulásában (Lung et al., 2004).

A gondoskodó, figyelmes, bátorító és támogató szülői attitűdök prediktív faktorként mutatkoznak számos kérdésben (Lung et al., 2004; Cole & Cole, 2006; McLaughlin, Zeanah, Fox & Nelson, 2012). A gondozókkal való kötődés minősége előre jelzője lehet a siker vagy az

alkalmazkodás szempontjából olyan készségeknek, mint a problémamegoldás és az egészséges társas kapcsolatok (Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019).

A kötődési figura és a gyermek neme befolyásoló tényező a kötődés és a későbbi társas és intim kapcsolatok kérdésében. Az azonos és az ellentétes nemű szülő eltérő befolyással bír a gyermekekre (Lung et al., 2004; Cole & Cole, 2006; Goodlin, 2008; McLaughlin et al., 2012; Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021).

A gondozás mennyisége és minősége azonban nem kizárólagos tényezők a kötődésben. A dezorganizált kötődésnek (ez tekinthető a leginkább problémásnak) kimutatható genetikai és biokémiai faktorai is léteznek, melyek azonban csak a károsító környezeti tényezők jelenlétében aktiválódnak. Ilyen tényezők lehetnek: a szülők emelkedett stressz szintje, az alacsony kontaktusintenzitás, az ellenséges és következtelen gondozás, a szülői bántalmazás, depresszió, feldolgozatlan veszteség vagy trauma (Osváth, 2016).

Amennyiben a korai kötődési kapcsolat nem alakul ki vagy sérült, garantált a testi és mentális sérülés (Osváth, 2016). A DSM-5 (APA, 2013) és a BNO-11 (WHO, 2018) diagnosztikai könyvek alapján a kötődési problémák számos gyermek- és később felnőttkori pszichés betegség szignifikáns komponensei. Összefüggésbe hozzák őket a traumával és más stresszorokkal. Felsorolás szintjén, ilyen lehet a szeparációs szorongás, a szelektív mutizmus, az iskolafóbia, figyelemzavar, érzelmi zavarok, a reaktív kötődési zavar és a gátolatlan társas kapcsolati zavar (más néven gátolatlan kötődési zavar).

A biztonságos kötődés következményei

A biztonságos kötődési stílus kialakulása közvetlen összefüggésben, egyenes arányosságban áll a pszichológiai gondozással, ami leegyszerűsítve azt jelenti, hogy minél több és minőségibb a pszichológiai gondozás, annál biztonságosabb a kötődés (McLaughlin et al., 2012; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; McLachlan, 2022).

Azok a gyermekek vagy serdülők, akik hajlamosak biztonságos kötődési stílust kialakítani, alkalmazkodóbbak és rugalmasabbak abban a környezetben, amelyben élnek. Mivel a kötődési minták többé-kevésbé stabilak maradnak életünk során, a szüleikkel biztonságos kötődésű serdülők kevésbé szenvednek pszichés szorongást, és kedvezőbb tapasztalataik vannak a romantikus kapcsolatokban is (Cole & Cole, 2006; McLachlan, 2022).

Mivelhogy szüleik megfelelő viselkedési és kapcsolódási mintákat mutattak számukra, csökken annak a valószínűsége, hogy felnőve deviáns tevékenységekben vegyenek részt vagy

ilyen személyekkel társuljanak (Goodlin, 2008; Osváth, 2016). A biztonságos kötődésűek nagyobb arányban lesznek jól funkcionáló, hasznos tagjai a társadalomnak.

Mind férfiak és nők körében igaz, hogy nagyobb kötődési biztonság esetén kisebb az esélye az internalizációs zavarok kialakulásának. A biztonságos kötődés ugyancsak pozitívan korrelál az alacsonyabb szorongás szinttel, a depresszió és más hangulatzavarok kialakulásának csökkent kockázatával (McLaughlin et al., 2012).

A bizonytalan kötődés következményei

Azok a gyermekek, akik úgy találják, hogy kötődési figuráik, jelesül az elsődleges gondozóik nem reagálnak, elérhetetlenek vagy kiszámíthatatlanok, olyan belső sablont alkotnak, melyben a többiek nem megbízhatóak és nem elérhetőek. Továbbá valószínűleg úgy fogják fel önmagukat, mint aki méltatlan mások szeretetére (Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; McLachlan, 2022). Ebből kifolyólag romantikus kapcsolataikban rosszabb tapasztalataik vannak (McLachlan, 2022).

A kötődési figurák hiánya – és így a kötődés hiánya – hozzájárul a szorongás és a depresszió gyermek és felnőttkori kialakulásához (McLaughlin et al., 2012). Minél tovább nő a szeparáció ideje, annál súlyosabb problémákat okozhat (Osváth, 2016).

A bizonytalan kötődésűek nagyobb pszichés szorongást élnek meg éppen ezért a bizonytalan kötődési stílusok fordított korrelációban állnak a társak támogatásával, az egyéni szociális készségekkel és a pszichológiai gondozással (Cole & Cole, 2006; McLaughlin et al., 2012; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; McLachlan, 2022). Tehát az elkerülő kötődésűek kevésbé lesznek rugalmasak a kortárstámogatás, a társas kompetenciák és kapcsolódás terén (Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019).

A bizonytalan kötődési stílusokat az ingatag szociabilitáshoz és kortárs kapcsolatokhoz kötik gyermekkorban és azon túl is. Rizikótenyezőként tekinthető a társas, érzelmi és kognitív területeken tapasztalható helytelen alkalmazkodás fokozódásában is (Cole & Cole, 2006; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019).

Az elkerülő kötődés jellemzője, hogy érzelmileg függetlenek, zárkózottak, önállóak és panaszkodnak, vagyis az elkerülő stílusú gyermekek hajlamosak elnyomni érzelmeiket, szükségleteiket, vágyaikat, szorongásaikat és reflektív mentális folyamataikat is. Ezek a

gyermek *tanult tehetetlenségük*⁸ nyomán minimálisra csökkentik, elkerülik vagy semlegesítik kötődési szükségleteik kifejezését. Ez, mint védekező mechanizmus biztosítja számukra a lelki túlélést (Goodlin, 2008).

A dezorganizált kötődésűek híján vannak a stressz kezeléséhez szükséges hatékony stratégiáknak, ingerlékenyek, hiperaktívak, impulzívok, szegényes szociális percepcióval és negatív önértékeléssel rendelkeznek. Viselkedésükre jellemzőek az ellentmondásos ambivalens válaszreakciók, emocionális zavarok, a túlzott éberség és agresszivitás, illetve a másokkal való interakciókban a kontrolláló viselkedés. Felnőttkorban hozzájárulhat a módosult tudatállapotok és disszociatív zavarok kialakulásához, mint a transz állapotok, a többszörös személyiség zavarok (disszociatív identitás-zavar), illetve a valóságérzet csökkenés tapasztalatai (Osváth, 2016).

A szigorú és kényszerítő szülői attitűdök hozzájárulnak gyermekeik antiszociális viselkedéséhez, gyenge alkalmazkodóképességéhez és rossz interperszonális kapcsolataihoz. Emellett az elutasítás, az ellenséges magatartás és a hanyagság alacsony önbecsülést és magatartási problémákat okoz a gyermekeknél. Mindezek ellentéte sem feltétlen vezet azonban pozitív végkifejlethez, ugyanis a túlzottan engedékeny szülői nevelés agresszivitáshoz, sértődékenységhoz, gyenge önkontrollhoz és alacsony tanulmányi eredményekhez vezet. A kulcs tehát a kiegyensúlyozottság. Az egészséges, rendezett családi háttérrel rendelkező gyermekek a jövőben éppen ezekkel ellentétes magatartás és személyiség mintázatokat mutatnak (Lung et al., 2004; Cole & Cole, 2006; McLaughlin et al., 2012).

A biztonságos és bizonytalan kötődési minták jellegzetességeit összefoglalólag a következő táblázat tartalmazza.

⁸ Fogalommagyarázat: A *tanult tehetetlenség* egy olyan pszichológiai állapot, melyben az egyén nem lép fel a felé érkező negatív impulzusok ellen, mivel korábban többszöri sikertelen kísérlet eredményeképpen megtanulta, hogy nem képes azokat eltéríteni. Az állapot akkor is fennmarad, mikor az egyén már képes lenne az impulzusok eltérítésére, de korábbi tapasztalatai okán azzal nem próbálkozik.

	Biztonságos kötődés jellemzői	Bizonytalan kötődés jellemzői
<i>Mentális szint</i>	rugalmasság, reziliencia, jó funkcionálás, jó alkalmazkodó képesség, kielégíti szükségleteit, megéli érzéseit, pozitív önkép, önértékelés	szorongás, ingerlékenység, internalizációs zavarok, disszociatív zavarok, hangulatzavarok, depresszió, rugalmatlanság, nehezített alkalmazkodás, elnyomja érzéseit, szükségleteit, negatív önértékelés, önkép
<i>Viselkedési szint</i>	konstruktív viselkedési minták, szabálytartó viselkedés, nyílt kommunikáció, kiegyensúlyozottság, adaptív válaszreakciók	destruktív viselkedési minták, gyakori deviáns viselkedés, zárkózottság, panaszkodás, impulzivitás, agresszivitás, túlzott éberség, ambivalens válaszreakciók, mások és a helyzet kontrollálása
<i>Társas kapcsolatok szintje</i>	stabil kapcsolódási minták, jó szociális készségek, többnyire jó tapasztalatok, bizalmas légkör, kölsönös társas támogatás, pozitív társas minták (példakép)	deviáns társak megléte, instabil kapcsolódási minták, rossz szociális készségek, többnyire rossz tapasztalatok, bizalmatlanság, csekély társas támogatást kap és viszonz
<i>Gondozói viselkedés (gyermekkor)</i>	a legtöbbször jelen van, a gyermek jelzéseire konzisztensen reagál és szükségeit kielégíti, elfogadó, bátorító attitűd, kiegyensúlyozott magatartás, konstruktív, szabálykövető viselkedés	gyakran fizikailag nincsen jelen, a gyermekre nem reagál vagy azt kiszámíthatatlanul teszi és szükségeit nem elégíti ki teljes mértékben, szigorú, kényszerítő attitűd, elutasító, ellenséges magatartás, destruktív, deviáns viselkedés

A biztonságos és bizonytalan kötődési minták általános ismérvei

Készítette: a szerző

Kötődés a prostituáltak esetében

Családi minták

Természetesen a prostitúció kérdésében sem hagyhatjuk figyelmen kívül a családi és környezeti mintákat, a személyt innen érő hatásokat. Számos kutatás foglalkozik a

prostituálódás folyamatában részt vevő olyan rizikó faktorokkal, mint a családi és társas bántalmazás, erőszak, szülői szerhasználat, családi háttér és továbbiak, *lásd korábban*. A prostituáltak származási családjában gyakoriak a későbbi prostituálódás prediktív rizikófaktorai, melyek ugyancsak bejelzői kötődési mintáiknak is. Nem meglepő tehát, hogy a számos negatív körülmény következtében körükben gyakoribbak a bizonytalan kötődési formák, mint szorongó-elkerülő, szorongó-ellenálló, dezorganizált (Hedin & Månsson, 2004; Lung et al., 2004; Kennedy et al., 2007; Goodlin, 2008; Amatya & Barzman, 2012; Balfour & Allen, 2014; Osváth, 2016; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; Elsdon et al., 2021; McLachlan, 2022).

A családi mintákra helyezve a hangsúlyt sokszor meglepő eredményeket találtak a kutatók. Ilyen például, hogy a nem etnikai kisebbségi nőknél gyakorta magasabb a szülői kábítószerrel vagy alkohollal való visszaélés aránya és gyakoribb a családon belüli szexuális vagy fizikai bántalmazás, mégis az etnikai kisebbségi nők körében ezek a faktorok kétszer akkora hatást gyakorolnak a prostituálódás folyamatában és átlagosan 2,5 évvel korábban is válnak prostituáltakká (Kramer & Berg, 2003; Clarke, Clarke, Roe-Sepowitz & Fey, 2012).

A családon belüli fizikai és/vagy szexuális abúzus áldozatai gyakran érznek keserűséget és dühöt szüleik felé, akik nem védték meg őket támadóiktól (Hedin & Månsson, 2004). Az áldozatok a szexuális abúzust követően a prostituálódással visszanyerhetik a kontrollt a saját testük, életük és szexualitásuk felett, ez az autonómia felszabadító is lehet (Campbell et al., 2003; Crowley, 2018), illetve a klienstől kapott figyelem által betölthetik azt a belső űrt, amit a szülői gondozás és szeretet hiánya, illetve az abúzus okozott (Goodlin, 2008).

Erős szociális kötelékek hiányában, különösképp koragyermekkorban, a traumatikus eseményekkel (például szexuális zaklatás) még nehezebb megbirkózni (Goodlin, 2008). Ezt a kapcsolatot tanulmányozva Dalla (2001) a családi környezetre helyezte a hangsúlyt és azt találta, hogy ezekben a háztartásokban (amilyenből a prostituáltak többsége származik) gyakran fordult elő a bántalmazás, a családon belüli erőszak, az alkoholizmus, a kábítószerhasználat, a szülői távollét és az erős családi kötelékek hiánya. A szülők alkohol és szerhasználata minden negyedik prostituált történetében szerepel (Forrai, 2010b).

Ezek a nők igen gyakran már kései serdülő - kora felnőtt korban elszöknek, elmenekülnek otthonról. Ennek oka, hogy a korai szexuális abúzus és a destruktív szülői nevelés kombinációja általában menekülő magatartáshoz és a deviáns tevékenységekben való fokozott részvételhez vezet, beleértve a prostitúciót is (Goodlin, 2008; Wilson & Widom, 2010; Clarke et al., 2012; Osváth, 2016; McLachlan, 2022).

A szülővel vagy más családtaggal fennálló erős kötelék moderálhatja a korai traumák negatív következményeit. Másrészt, ha gyenge a kötelék a bántalmazott kisgyermek vagy serdülő és a szülő között, a gyermek – különösen, ha nem rendelkezik adaptív megküzdési készségekkel – elszökhethet otthonról, hogy kezelje a trauma okozta negatív érzelmeket és stresszt (Goodlin, 2008). Gyakran a szülőknek sincsenek meg a mindezek feldolgozásához szükséges adaptív eszközeik és saját megoldatlan problémáik folytán gyermeküket sem tudják ebben megsegíteni (Hedin & Månsson, 2004).

Clarke és munkatársai (2012) kutatásukban többek közt azt is jegyzik, hogy a családjuktól elmenekülők negyvenszer gyakrabban válnak érintetté a prostitúcióban és más bűnözői magatartásformákban. Mi több, a fiatal prostituáltak kiemelkedően magas arányban közülük kerültek ki. Mivel az otthonról elmenekülők élelem, pénz vagy akár hajlék nélkül maradnak a prostituálódás a túlélést jelenti számukra (Goodlin, 2008; Balfour & Allen, 2014; McLachlan, 2022).

A kötődési kapcsolatra káros élmények, mint például a gyermekkori rossz bánásmód és erőszak, csökkenthetik a túlélők biztonságérzetét, és súlyosbíthatják a későbbi erőszaknak való kitettség hatásait. A közösségi erőszak és a gyermekkorban átélt fizikai bántalmazás mind közvetett okozati kapcsolatban állhatnak a bizonytalan kötődés kialakulásával (London, Lilly & Pittman, 2015). Mint az a korábbi fejezetekből ismert, a prostituáltak előtörténetében számos ilyen eseménnyel találkozhatunk.

Példa az események láncolatára: *A személy gyermekkorában szexuális bántalmazást él át. Szülei ennek feldolgozásában nem tudják megfelelően segíteni. A szülő-gyerek kapcsolat bizonytalan, bizalmatlan. A gyermek korából adódóan, legitim megküzdési módok hiányában (mivel a szüleitől kapott nem megfelelő gondoskodás okán ezeket nem sajátíthatta el) nem tud megbirkózni a trauma okozta feszültségekkel, így elmenekül otthonról. Az utcán segítség hiányában destruktív magatartásformákat kénytelen folytatni. Mivel ítélőképessége gyenge, így kiszolgáltatottságában a számára segítséget nyújtó kezet könnyen fogadja, nem gondolva bele annak negatív következményeibe. Rászorultsága okán rákényszerül az illegitim önfenntartásra, akár prostituálódásra* (Campbell et al., 2003; Lung et al., 2004; Goodlin, 2008; Wilson & Widom, 2010; Forrai, 2010a, 2020; Clarke et al., 2012; Balfour & Allen, 2014; McLachlan, 2022). Ez egyetlen példa, amely nem tartalmazza magában az összes prediktív tényezőt.

Úgy tűnik, hogy a gyermekkori bántalmazás (verbális és/vagy fizikális és/vagy szexuális elhanyagolás / veszélyeztetés) egy negatív eseménylánc kezdete, amely a prostitúcióban való részvételhez vezet (Goodlin, 2008; Wilson & Widom, 2010; Clarke et al., 2012; McLachlan, 2022).

Jóllehet nyilvánvaló, hogy a gyermekkori bántalmazás és a diszfunkcionális családi helyzetek gyakori tényezők a prostitúcióban résztvevők háttérében, eltérések vannak a gyermekkori bántalmazás és a prostitúcióba lépési életkor közötti összefüggésben. Egyesek azt találták, hogy a gyermekkori szexuális bántalmazás egyenlő kockázatot jelent a kiskorúak és a felnőttek számára, míg mások úgy vélik, hogy bizonyos típusú visszaélések, például az érzelmi bántalmazás fiatalabb bekerülési életkort jósolnak (Wilson & Widom, 2010; Clarke et al., 2012).

A diszfunkcionális családszerkezet azonban nem az egyetlen oka annak, hogy a kiskorúak a prostitúcióhoz fordulnak. További fontos tényező a nem konvencionális családi állapot, azaz elvált, különélő vagy hajadon szülők gyermekéről beszélünk. A rossz szülő-gyerek kapcsolat, a komplikált szülői szexuális viselkedés és más, szexmunkát végző családtagok megléte legalább ennyire fontos komponens (Lung et al., 2004; Cole & Cole, 2006; Wilson & Widom, 2010).

A kiskorú szexmunkások körülbelül 50 százalékanak vannak családi problémái. A családszerkezetet tekintve, összehasonlítva a korcsoportjuk többi tagjával, a serdülő prostituáltaknak az esetek többségében, megközelítőleg 1:4 arányban, diszfunkcionális származási családjuk van. Szüleik többnyire elváltak, külön élnek vagy egyedülállók, egy részük pedig özvegy (Lung et al., 2004).

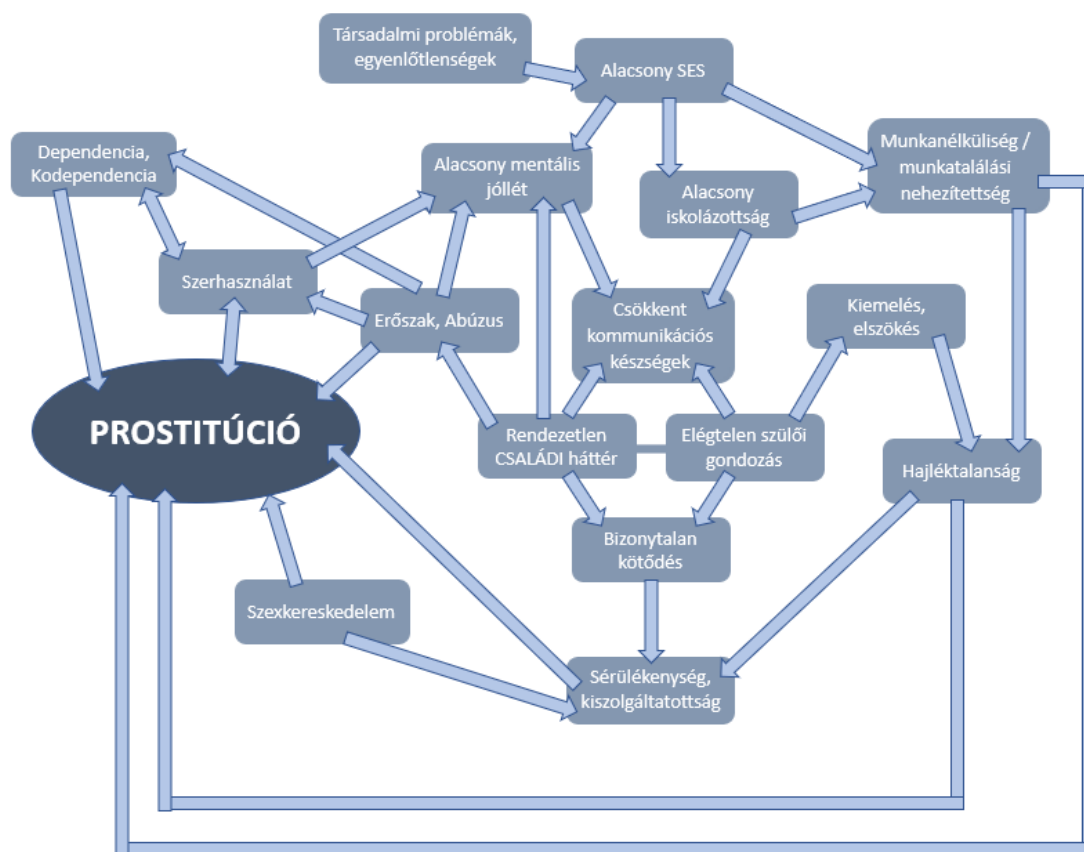
Megannyiszor nemcsak a szülői gondozásból, hanem magából a szülőből is hiányt szenvednek. A nem tartós szülői kapcsolatok az apafigura (akár teljes) hiányában is kifejeződnek. Példakép hiányában a nők feladhatják vagy ki sem alakítják a reményt, hogy megbízható hosszútávú partnert találjanak. Saját édesanyjuk rövidtávú kapcsolataiból is csak azt tapasztalják, hogy a férfiak mindössze rövidtávú (szexuális) elköteleződésre vágnak (Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021).

A gyermekneveléssel kapcsolatos szülői attitűdök és a bűnözés közötti kapcsolatot vizsgálva azt láthatjuk, hogy a szülői elutasítás, az apai ellentmondásosság és az anyai oldalon megjelenő kényszer szignifikánsan korrelálnak a bűnözéssel. A szülői felügyelet hiánya hozzájárulhat a szerhasználathoz és bűnözéshez. Az apai gondoskodó és az anyai védelmező attitűdök indirekt módon, a neuroticizmus révén hozzájárulnak gyermekük prostituálódásához. A nem működő családi struktúra és a maladaptív szülői nevelési stílusok ezért a prostituálódás potenciális, bár nem feltétlenül elégséges kockázati tényezőinek tekinthetők (Lung et al., 2004; Goodlin, 2008; Wilson & Widom, 2010; Osváth, 2016).

A prostituált személyeket övező stigmák és diszkrimináció miatt sokszor nem árulják el, mivel foglalkoznak. Szexmunkás mivoltjukat sem a barátokkal, sem pedig a családdal nem

osztják meg. Vagy azért, mert szégyellik, vagy mert a diszfunkcionális kapcsolat miatt alapvetően megszűnt, avagy nehezített a velük való kapcsolattartás, kapcsolódás (Hedin & Månsson, 2004; IRIS, 2012).

Ezek a régmúlt kapcsolatok a sérülés rizikóját is magukkal hordozzák, mivel olyan ismeretük is van a prostituált személyről, amelyet az már nem akar tudatosítani, így az ő visszajelzéseik, reakcióik repedéseket okozhatnak azon a törekeny mentális védőpajzson, amellyel a szexmunkás távol tartja magát a traumák felszínre törésétől (Hedin & Månsson, 2004; Goodlin, 2008). Probléma esetén is éppen ezért inkább fordulnak a prostitúcióban megismert társakhoz, mintsem származási családjukhoz. Ez is hozzájárul kiszolgáltatottságukhoz és elmagányosodásukhoz (Collinson, Straub & Perry, 2011; IRIS, 2012).

A prostituálódás folyamatában résztvevő tényezők

Készítette: a szerző

Az ábra a prostituálódás személyi, családi és szociális tényezőit összegyűjtve szemlélteti. Mivel a valóságban sok esetben ennél is komplexebb folyamatok zajlanak, azokat az ábra 3D modellé emelése tudná csak kifejezni. A folyamatok részletes kibontását az értekezés tartalmazza. Az ábra a szerző munkája.

Társas kapcsolatok

Szoboszlai és munkatársai (2015) kutatásukban négy fő csoportot különítettek el a prostituáltak kapcsolataiban. Ezek a vérszerinti család és barátok, a férj/élettárs és annak családja, a prostitúció hasznélvezői, illetve a szociális és hatósági szakemberek. A szexmunka szempontjából a család és az élettárs szerepe kettős. Egyaránt lehetnek protektív és prediktív tényezők is. Főként a külföldi munkavégzés esetén nő meg a rizikója az egyértelműen kockázatos kapcsolatoknak, mint például a futtatók, kliensek vagy sorstársak.

Az egymás mellett dolgozó szexmunkások egymásra elsősorban nem potenciális barátokként tekintenek, inkább közösségi érzés uralkodik köztük. Egymáshoz való viszonyuk azonban kettős természetű. Habár egymás sorstársai, úgy versenytársai is. Egyszerre van jelen köztük a versengés és az egyenlőségre törekvés (Kovács, 2017, 2019). Nemtől függetlenül, természetes módon alakul ki köztük a rivalizáció (anyagi természetű / féltékenység / konkurencia harc), hiszen egymás mellett élve, dolgozva ugyan azokért az erőforrásokért versenyeznek (Kovács, 2017). Azonban miként sokszor hivatásos segítőkhez nem fordulhatnak vagy nem tudnak, így egymás közt osztják meg problémáikat, segítik egymást (Goodlin, 2008; Collinson, Straub & Perry, 2011; IRIS, 2012; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015). Egyedül ők értik meg igazán, min is megy keresztül a másik (Hedin & Månsson, 2004). Kialakulhatnak szorosabb összetartások, (törékeny) barátságok is köztük. Olyankor az együtt futtatottak elosztják a klienseket egymás közt (Kovács, 2019).

A női szexmunkásokat gyakorta korlátozzák intim, főként férfiakkal folytatott kapcsolataik. Ezek a férfiak sok esetben a futtatóik, szerelmi partnereik vagy e kettő egy személyben (Balfour & Allen, 2014). Ezek a személyek még akkor is jelen vannak – ezzel sokszor fenntartva a félelmet és a kényszert – amikor a prostituált egészségügyi vagy más segítséget kap például a körükben dolgozó szociális munkásoktól, illetve más segítő foglalkozásúaktól (Goodlin, 2008; Collinson, Straub & Perry, 2011; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015). Olyan esetről is beszámoltak már, mikor a kutatás során felvett interjúk alatt is állandó résztvevő volt a futtató vagy éppen az élettárs (Goodlin, 2008; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015).

A prostituáltak önleértékelésében szűk és tág környezetük mellett futtatóik is meghatározó szerepet játszanak. Az engedelmisség biztosítása érdekében az állandó megfélemlítés, erőszak és lealacsonyítás eszközeivel élnek. Ezzel leigázzák a prostituáltak személyiségét, ezáltal az függő helyzetbe kerül, irányíthatóvá és bevonhatóvá válik a szexmunkába (Kennedy et al., 2007; Kovács, 2017, 2019). Ezek a verbális és fizikai

bántalmazások évekkal a prostitúció elhagyása után is kísértik a szexmunkásokat, poszttraumatikus stressz szindrómához (PTSD), önértékelés és önkép zavarokhoz vezethetnek (Kennedy et al., 2007).

Egyes kutatások azt találták, hogy a prostituáltak társas és egyéni identitása tíz összetevő szerint épül fel (Kovács, 2019):

- negatív címkézés (különösképpen a közel állóktól);
- önvédelmi mechanizmus, azaz védekezés, elrejtőzés;
- megbélyegzés, előítélet (a társadalom tagjaitól);
- tudatosság;
- stressz, szorongás, kimerültség;
- ellenállás, az előítéletek elleni küzdelem;
- tiltakozás a társadalmi megbélyegzés ellen;
- megbecsülés munkában és magánéletben;
- együttérzés a társadalom tagjaitól, a hozzátartozóktól;
- rugalmasság (reziliencia), mint a szabad választás joga

Nem ritka, hogy a szexmunkába lépők egy egészen új identitást, úgynevezett alteregót, alakítanak ki maguknak. Más néven, életkorral, eltérő személyazonossággal élnek, sokszor származásukat is tagadják. Ezt az új identitást főként a szexmunka során megismert személyek ismerik és erősítik meg. Ez egyszerre egyfajta üzleti stratégia (az érdekesebb személyiség által kíváncsibbá lehetnek) és egy megküzdési mechanizmus is, mellyel távol tarthatják a prostitúció ártalmait valódi énjüktől (Crowley, 2018). A névváltoztatás és az alteregó használata egyéb védelmi funkciót is betölt, mivel így a kliensek sem találhatják meg őket a szexmunkán kívüli életükben (McDonald et al., 2021).

A prostituáltak és futtatók közti kapcsolat azonban ritkán indul ártalmas, romboló módon. Gyakori eset, hogy a viszony alapja egy „szerelmi” kapcsolat. Az úgy nevezett *lover boy* (a későbbi futtató) sokáig udvarol, édesgeti, ajándékokat ad nekik majd megszökteti őket (ez esetben főként nőket) otthonról, illetve a nevelőotthonból. Nem ritkán egy számukra ismeretlen településre viszi őket. Ezután következik az átverés, amivel ráveszi őket a szexmunkára. Mivel eredendően bíztak benne, így eleinte nem is kérdőjelezi meg, hisznek neki. A *lover boy* viselkedése ekkortájt megváltozik és a kezdeti jóság helyére erőszak és kényszerítés lép. Kijátszva sebezhetőségüket, hiszékenységüket és bizonytalanságukat riasztó gyorsasággal torzítja el a nők gondolkodását, akik ezt követően rászorultságukban kénytelenek

utasításait végrehajtani. Ha ki akarnának lépni a kapcsolatból fizikai erőszakkal kell szembenézniük (Kennedy et al., 2007; Sebhelyi, 2012; Szoboszlai, Hüse & Fábán, 2015).

Ez azért is lehetséges, mert ezek a nők életük korábbi részében nem részesültek olyan mértékű odafigyelésben és szeretetben, mint amit a lover boy kifejez számukra. Mivel vágnak ennek az úrnak a betöltésére, engednek a csábításnak (Kennedy et al., 2007; Goodlin, 2008). Sokuk még az árulást követően is érzelmi kötődést érez a férfihoz, aki elárulta őket. Nem tudják elengedni az álmképet, amivel a lover boy kecsegtette őket, azaz egyfajta *traumatikus kötődés*⁹ alakul ki bennük (Kennedy et al., 2007; McLachlan, 2022). A traumás kötődésben az erőszak minden formája legitimálódik, az áldozatok érzelmileg elvakítják magukat, és a lover boy-ra sem úgy tekintenek, mint egy futtatóra, hanem érzelmi társukra, akinek meg kell felelniük (Kennedy et al., 2007).

„A futtatók a nevelőotthonokban lévő lányokra szinte vadásznak, feltételezésünk szerint azért, mert nincs mögöttük olyan rendszer, amely keresné/képviselné őket, a szüleik nem akarnak/tudnak utánuk nyúlni, az intézetek vezetőinek rendelkezésére álló eszközök pedig korlátozottak.” (Sebhelyi, 2012, pp. 68.) A lover boy effektus azonban nem csak a szegényebb sorsú lányoknál működő taktika. Magas iskolázottságú, jómódú családból származó nők is áldozatául eshetnek. Esetükben ugyancsak része a folyamatnak az átverés, de a megfélemlítés alapja inkább a társadalmi vagy családi szegény, illetve zsarolás (Kennedy et al., 2007).

A szexmunkások sokszor kodependens kapcsolatot alakítanak ki partnerükkel. A társfüggőség és a férfi partnerekkel fennálló hosszú távú kapcsolat következtében a prostituáltak nem ritkán a szexmunka révén finanszírozzák saját és párjuk és/vagy futtatójuk kábítószer függőségét (Kennedy et al., 2007; Collinson, Straub & Perry, 2011; Balfour & Allen, 2014). Ez azonban a kapcsolat minősége folytán önkéntes altruista viselkedéssé alakul és már nem kényszerből teszik (Balfour & Allen, 2014).

Sok prostituált nőnek hosszútávú és összetett kapcsolatai vannak olyan férfiakkal is, akik nem feltétlen a futtatóik. Ezek a kapcsolatok gyakran évekig tartanak és kodependencián alapulnak. Hosszú távon szinte minden ilyen pártól eltávolítják a kapcsolatból született gyermekeiket, akár már azok születésekor, vagy röviddel azután (Collinson, Straub & Perry, 2011).

⁹ Fogalommagyarázat: A *traumás, avagy traumatikus kötődés* egy olyan egészségtelen kapcsolatot leíró fogalom, amelyben az áldozat és az áldozattá tevő közt erős érzelmi kötelék jön létre, amely a bántalmazás ciklusán keresztül, a félelemben érzett kapcsolódási igény által erősíti meg önmagát. Ilyen kötődés figyelhető meg például túsok és elrablók vagy a családon belüli erőszak szereplői között is.

A prostituáltak közel harmada élettársi kapcsolatban él vagy házas. Egyedülállóként többnyire minden második, házasként minden nyolcadik határozza meg magát a saját bevallásuk szerint (Sebhelyi, 2012). Lakhatást tekintve szinte azonos arányban oszlik meg, hogy egy nőtársukkal (sok esetben kollégájukkal), családtagjukkal, avagy élettársukkal élnek-e együtt. Ezt főként a munkavégzés helye befolyásolja, azaz, hogy külföldön vagy a származási országukban végzik munkájukat (Sebhelyi, 2012).

A társfüggőség és a férfi partnerekkel fennálló hosszú távú kapcsolat következtében a szexmunkások gyakorta vonakodnak a szociális támogatástól és egyéb szolgáltatásoktól, mivel az azzal is járhatna, hogy el kell hagyniuk partnerüket, amit nem akarnak megtenni (Collinson, Straub & Perry, 2011; Balfour & Allen, 2014). Sok esetben, a már sikeresen kezelésbe vont prostituáltak körében is, a pozitív eredmények gyakran rövid életűek. Ennek egyik fontos mozgatórugója, hogy a partnerük is kap-e segítséget, kezelést (Collinson, Straub & Perry, 2011). Ezek a partnerek jellemzően társadalmilag hasonlóan diszkrimináltak, ugyanolyan összetett egészségügyi és szociális szükségletek jellemzik őket, multidiszciplináris támogatásra és irányításra szorulnak (Collinson, Straub & Perry, 2011; Balfour & Allen, 2014). Az egyszerre kezelésbe vont párok esetében nagyobb elkötelezettséget, folytonosságot és megtartási sikereket találtak (Collinson, Straub & Perry, 2011).

Mivel a prostituáltak gyakran küzdenek azzal, hogy egészséges kötődést alakítsanak ki, ez főként egészségtelen kapcsolatok kialakulásához vezet a környezetükben élőkkel, akár rokonaikkal, barátaikkal vagy kollégáikkal és futtatóikkal (McLachlan, 2022). Mivelhogy környezetük normalizálja az agressziót és a destruktív deviáns életmódot, szocializálódásuk során nem tudják elsajátítani a konvencionális erkölcsi szabályokat, normákat. Nehezen értik meg, hogy miért szükséges a társadalomba integrálódniuk, miként szinte semmilyen eszközzel nem is rendelkeznek ennek megvalósításához (Osváth, 2016).

„...a prostituáltak gyermekkori, valamint felnőttkori kapcsolatait az árulás, a megbélyegzés, a traumatikus szexualizáció és a tehetetlenség érzése tovább súlyosbítja.” (Kovács, 2019, pp. 41.)

A bizonytalan kötődési stílus hajlamosabbá teheti őket a traumatikus kötődés kialakítására, egy, a futtatójuk által elkövetett bántalmazási cikluson keresztül (McLachlan, 2022). Több kutató is szignifikáns összefüggéseket talált a bizonytalan szülő-gyerek kötődés és az erőszakos felnőtt kapcsolatok között. A bizonytalan szülő-gyerek kötődés tünetei erős előrejelzői az intim kapcsolatban való visszaélésnek, abúzusnak (Berzenski & Yates, 2010; Amatya & Barzman, 2012; McLachlan, 2022).

A prostituáltak instabil pszichés állapotának okozója lehet a társas környezet, akár a család is. A nemi erőszak és a (már meglévő, avagy az által okozott) mentális, lelki instabilitás, úgymint az alacsony önértékelés, értéktelenség érzés, distressz vagy depresszió együttese ugyancsak pozitív szignifikáns hatással bír a prostituálódás irányába (Goodlin, 2008; Wilson & Widom, 2010; McLachlan, 2022).

Mint az már ismeretes a prostituáltak környezetéből számos negatív hatás, stresszor éri őket. A stressz hatására bekövetkező fiziológiai változások kedvezőtlen hatással vannak a neurológiai fejlődésre, megváltoztatják a stresszreakciókkal kapcsolatos rendszereket, befolyásolják a szabályozást, a memóriát, a szociális és érzelmi fejlődést, valamint a tárgyak és személyek felismerésének képességét. Ezek a neurológiai változások hatással lehetnek a tanulmányi teljesítményre, a társas kapcsolatokra, kommunikációs készségekre, az ítélőképességre és már korai életkorban deviáns életmódhoz vezethetnek (Wilson & Widom, 2010).

Legtöbbjükre jellemző egyébként az alacsony önértékelés, a negatív önkép, magas distressz, szorongás, depresszió, poszttraumatikus stressz szindróma (PTSD) vagy akár a súlyosabb mentális zavarok is. Sokuknál ezek már a prostituálódás előtt jelentkeznek a nehezített előélet folytán, ám számos pszichés probléma a szexmunka következtében alakul ki, hiszen a prostitúció már önmagában traumatikus hatású (Crowley, 2018). Balfour és Allen 2014-es munkájukban leírták, hogy csupán 1 prostituáltként eltöltött év olyan erős negatív hatással van az egyének mentális jóllétére, mint az addigi életükben összesen tapasztalt traumáik együttesen. A lelki megbetegedések nehézségeket okozhatnak a munkakeresésben, a társas kapcsolatokban és a mindennapi életben való működésben, valamint rossz testi egészséghez és társadalmi kirekesztettséghez vezethetnek. Mindezeket számos kutatás említi és elemzi (Lung et al., 2004; Goodlin, 2008; Wilson & Widom, 2010; Collinson, Straub & Perry, 2011; IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014; McLachlan, 2022).

A pszichoticizmus, az extroverzió és a neuroticizmus dimenziói nem minden esetben különböznek a prostituáltak és a nem prostituáltak között. A neuroticizmus azonban közvetlen negatív hatással mutatkozik a gyermek prostituáltak esetében. Ennek dacára a kiskorú szexmunkások szociálisabbak, realistábbak, dominánsabbak, bár agresszívebbek is, mint nem prostituálódott kortársaik. Ezek a prostituált gyermekek hajlamosak a nem konvencionális élménykeresésre, például gondatlan destruktív viselkedés révén. Önazonosításukban bizonytalanok, azt többnyire mások éppen aktuális attitűdjeire alapozzák, mivel érzelmileg függőek társaik reakcióitól (Lung et al., 2004).

A gyermekkorukban bizonytalan kötődést kialakító személyek – amilyen a szexmunkások többsége is – a párkapcsolatok tekintetében cinikusabbak, szerintük a szerelem nem lehet tartós, ezért ritkán és csak óvatosan lesznek szerelmesek. Pont azért, mert gyermekként azt tanulták meg, hogy a gondoskodást és szeretetet nyújtó személytől érkezik a bizonytalanság és a fájdalom is. Kapcsolataik kevésbé szorosak, szabadidejükben sem keresnek maguknak társkapcsolatokat. Gyakran alakítanak ki elvakult, dependens kapcsolatot, mely ritkán tartós, sokkal inkább rövid távon intenzív (McLachlan, 2022).

Mivel korábbi tapasztalataikban az agresszió természetes részét képezte az emberi kapcsolatoknak, így saját felnőtt életükben választott szerelmi vagy baráti kapcsolataikban nehezebben veszik észre az intő jeleket. Abból kifolyólag, hogy belső kapcsolati munkamodelljeik maladaptívan működnek, társas kapcsolataikban számos nehézséget tapasztalnak, nehezen tudnak bennük kiigazodni vagy egyáltalán kialakítani azokat (Berzenski & Yates, 2010; Amatya & Barzman, 2012; Osváth, 2016; McLachlan, 2022).

Habár vágnak a biztonságos és megerősítő kapcsolatokra, családtörténetük nem kínált megfelelő modelleket a közeli és intim kapcsolatok kialakításához és megtartásához. A szexuális kizsákmányolás, az érzelmi elutasítás és a szülők kapcsolati problémái mind negatív hatással voltak önbizalmukra és kötődési képességükre. Élettörténetük ezért számos szegényes és rossz partnerválasztásról tanúskodik (Hedin & Månsson, 2004).

Természetesen a társas kapcsolatoknak nem csak hajlamosító, de védelmező szerepe, ereje is van esetükben. Amennyiben az adott személy ki szeretne lépni a prostitúcióból, úgy elengedhetetlen, hogy felkeresse és megerősítse korábbi építő kapcsolatait (Hedin & Månsson, 2004; Sebhelyi, 2012). A prostituáltak negyedének azonban semmilyen ilyen kapcsolata nincsen. Család, barátok vagy párkapcsolat hiányában a segítő szakemberekre való támaszkodás kulcs eleme a szexmunka megszakításának. Ők később ugyancsak elősegítői lehetnek, hogy a volt szexmunkás meg tudja újítani korábbi szignifikáns kapcsolatait. Maga a fordulópont alatt és egy ideig azt követően is, a prostituáltak az elsődleges támogató embereiktől függenek (Hedin & Månsson, 2004).

Mivel sokszor a családdal és barátokkal való kapcsolat sérült, avagy megszűnt, így az egykoron legbizalmasabb tag felkeresése a célravezető. Ez a megújított kapcsolat számos sebet is felszakíthat (Hedin & Månsson, 2004) vagy új konfliktusokhoz vezethet, főként, ha az egyén mindaddig titkolta szexmunkás mivoltját (Hedin & Månsson, 2004; IRIS, 2012). De akár megkötethet köztük egy néma paktum is melyben a kikerülés érdekében a családtag ezt ideiglenesen elnézi (Hedin & Månsson, 2004).

A családi kapcsolatoknál is szegényesebb helyzetben vannak azok a baráti kapcsolatok, amelyeket a prostituált a szexmunka megkezdése előtt magáénak tudott. A velük való kapcsolattartás még a családtagokhoz képest is nehezebb. Az életmódjukban bekövetkező számtalan változás alapjaiban változtatta meg a hozzájuk fűződő viszonyt (Hedin & Månsson, 2004; IRIS, 2012; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015; Crowley, 2018). Prostitúáltként a sorstársakkal (illetve a futtatókkal és a kliensekkel) való kapcsolattartás erősödik fel, rájuk támaszkodnak. Ezért is kerülnek olyan nehéz helyzetbe a kilépéskor, mivel ezeket a kapcsolataikat kénytelenek elengedni és nehezített újakat találni, idővel azonban elenyésznek (Hedin & Månsson, 2004; IRIS, 2012; Crowley, 2018).

Kapcsolat a klienssel

A prostituált életforma egy speciális kommunikációs minta elsajátítását is igényli. A szexmunkásoknak meg kell tanulniuk, hogyan kommunikálnak a kliensekkel, a futtatókkal, a rendfenntartó szervekkel vagy az őket segítőkkel. Sok esetben ezeket a készségeket már gyermekkorukban megtanulják, ha környezetükben prostituált személy is él. Mellettük felnőve a gyermek már serdülőkorára megtanulja a szükséges trükköket. Ilyen rokon hiányában a destruktív társak, majd később más prostituáltak szolgáltatják a mintát (Tutty & Nixon, 2003; Goodlin, 2008).

Egyes kutatások azzal érvelnek, hogy a korai életkorban tapasztalt zaklatás és szexuális bántalmazás megtanítja az áldozatokat arra, hogyan határolódjanak el érzelmileg a bántalmazási helyzetektől. Mint megküzdési mechanizmus: érzelmileg izolálják magukat, hogy megbirkózzanak a traumatikus tapasztalattal. A korai életkorban tapasztalt szexuális abúzus így a szexuális tevékenység és az érzelmek szeparációját eredményezi. Ezt a technikát alkalmazzák egyes prostituáltak, amikor szexuális szolgáltatást nyújtanak ügyfeleiknek (Goodlin, 2008; Crowley, 2018).

Ez a fajta érzelmi disszociáció azonban hosszútávú problémákhoz vezet az intimitásban és a szexualitásban. Habár megvédi őket a kliensek agressziójától és segít megőrizni pszichológiai integritásukat, nagy árat fizetnek érte. A magánéletben többnyire nehezen tudnak megszabadulni ettől a páncéltól és feloldódni egy párkapcsolatban, élvezni a szexuális életet. Az ösztönös szexuális vágy és késztetés helyét az undor és az unalom veszi át. A kliensekkel, futtatókkal és a családban szerzett tapasztalatok mentén megvetés alakul ki bennük a másik nemmel szemben, amely hosszútávon nehezíti meg a pártalálást, a kapcsolataik rendezését (Hedin & Månsson, 2004; Goodlin, 2008; Crowley, 2018).

Az érzelmi disszociáció mellett testi szinten is próbálják elválasztani magukat a kliensektől. Ilyen fizikai határ lehet például az óvszerhasználat (amely persze a szexuális úton terjedő betegségektől és a nem kívánt terhességektől is véd), illetve a csókolózás kiiktatása. A csókot a legtöbbször a valós kapcsolatokban hagyják csak megvalósulni, ezzel őrizve a határvonalat a klienssel és a saját intim partnerükkel való aktus közt (Crowley, 2018).

A kliensek körében egyre népszerűbb a *'girlfriend experience'* azaz a *barátnő élmény* megvásárlása. Mikor a szexmunkások barátnő élményt nyújtanak kliensüknek „úgy kell viselkedniük, mint egy barátnőnek”, tehát, kedvesen, odafordulóan beszélgetniük kell vele, miközben intimitást színlelnek a sokszor nem túl kedves vagy szimpatikus kliensekkel és elérik, hogy az kényelmes és relaxált állapotba kerüljön. Ez a különleges szolgáltatás különös nehézséget okozhat a szexmunkásoknak, főleg az érzelmi disszociáció fennállása esetén, mert olyan szintű elkötelezettséget igényel, amelytől valójában nem tudnak elszakadni vagy kikapcsolni. Olykor a csók gyengéd formáit is be kell vonniuk az aktusba, melytől máskor tartózkodnak (Weitzer, 2009; Crowley, 2018).

Nem csak a prostituáltak, a kliensek is egyre fiatalabbak. Ahogy futtatóik, ők is gyakran megalázzák vagy megfélemlítik, illetve abuzálják a szexmunkásokat. Nem ritkán pénzüket is elveszik tőlük, kihasználva fizikai előnyüket. Sokan nem válogathatják meg klienseiket, így ennek tudatában, illetve ezeket megtapasztalva is kénytelenek a szexuális szolgáltatás nyújtására (Sebhelyi, 2012; Campbell et al., 2019; McDonald et al., 2021).

A szexmunkások közt alapvetésnek számít a bizalmatlanság. Nincs ez másképp klienseik és a rendfenntartó szervek felé sem. Tovább növeli ezt az ellentmondásos érzésvilágot, hogy sokszor ugyan ezeket az embereket (hatósági személyek), akik korábban elítélték, avagy megrótták őket munkájukért később saját klienseikként látják viszont (Preble, 2015; Crowley, 2018).

Hogy megvédjék magukat a kliensektől érkező agressziótól, támadásoktól számos stratégiát dolgoztak ki, a hagyományos formáktól egészen a modern megoldásokig. Mindebben szerepet játszik a munkavégzésük helye (annak esetében is törekednek a biztonságra) és a megfigyelő rendszerek kiépítése. A legkorábbi ilyen védelmi rendszerek egyike a baráti / kollegiális jelzőrendszer. Ennek keretében egyességet kötnek egy másik szexmunkással és előre jelzik neki, amikor elmennek egy klienssel, hova, kivel, mikor távoznak, körülbelül mikor végeznek. Így, ha nem jelentkezik időben, a másik tudhatja, hogy segítségre van szükség. Az utcán dolgozó szexmunkások többnyire ezt a stratégiát alkalmazzák. Ezt a klasszikus módszert egészíthetik ki a mai modern keresőprogramok, applikációk és az online azonosítás. Ezekkel előre leellenőrizhetik a klienst, annak telefonszámát, háttér információit, akár előzetesen

telefonon is beszélnek, mindezzel vizsgálva annak jellemvonásait. Ma már léteznek olyan online közösségi csoportok, oldalak, ahol a szexmunkások egymás közt megoszthatják a veszélyes kliensek adatait. A kliens megkérdőjelezhető háttér információinak ismeretében úgy is dönthetnek, hogy megtagadják a szolgáltatásnyújtást. Sokan főként visszajáró, ellenőrzött klienseket fogadnak (Argento et al., 2016; Campbell et al., 2019; McDonald et al., 2021).

A kliensek számottevő hányada férfi, aki önmagánál fiatalabb szexpartnert keres. Az a személy, aki prostituált szolgáltatásait veszi igénybe, hosszútávú erőfeszítés nélkül élheti át egy rövidtávú kapcsolat örömeit, hiszen nem kell elköteleződni, avagy rávennie a másik felet a szexre, nem kell neki udvarolnia. Ezenkívül a prostituálttal azon szexuális vágyait is kiélheti, amelyeket a való életben, bármilyen oknál fogva, nem tud (Meskó, Láng & Bernáth, 2012; Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021).

A prostituáltak gyermekei

A női szexmunkások gyermekei az édesanyjuk munkáját övező nehézségek és stigmák által a marginalizált közösségek egy speciális csoportjához tartoznak. Ezek a gyermekek olyan körülmények közt élnek, ahol a rájuk fordított anyai figyelem és felügyelet nem megfelelő. A szakmájuk sajátosságából fakadó hektikus munkarend nem teszi lehetővé a konzekvens anyai figyelmet és gondoskodást (Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019), melynek elengedhetetlen mivoltjára Harry Harlow kísérletei (Cole & Cole, 2006) is rámutattak. A prostituáltak életében jelentkező szegénység, erőszak, nélkülözés, mentális és szociális nehézségek – legyenek azok okai vagy okozatai szexmunkás mivoltjuknak – befolyásolják a kapcsolódási mintákat, ahogy saját szüleik, úgy gyermekeik felé is (Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; Elsdon et al., 2021).

A hosszútávú élettárs hiánya hozzájárul a gyermekek apafigurájának hiányához, valamint a tágabb család részéről a gondozásban nyújtott támogatás hiánya további nevelési nehézségeket okoz. Így a szexmunkás anyák gyakran küzdenek a nem megfelelő gondozás nyújtásának hiányosságaival (Waltman, 2011; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; Elsdon et al., 2021).

A prostituáltként dolgozó nők körében alacsony a gyermektelenek aránya. Habár néhol eltérő adatokat találhatunk, a szexmunkások 59-70 százalékának van gyermeke (Sebhelyi, 2012; Duff, Shoveller, Chettiar, Feng, Nicoletti, & Shannon, 2015; Elsdon et al., 2021). Ezek a nők önmagukat elsősorban anyaként definiálják, mely állítás magában hordozza azt a határozott törekvést, hogy gyermekeikről gondoskodjanak, mindez pedig a pénzkeresésre motiválja őket (Basu & Dutta, 2011; Elsdon et al., 2021). Sokuktól azonban ennek ellenére is elvették

gyermeküket és állami vagy a rokonok gondozásába helyezték (Hedin & Månsson, 2004; Balfour & Allen, 2014; Elsdon et al., 2021). Ennek tudatában a kötődés gondolata fájdalmassá és elkerülendővé válhat (Elsdon et al., 2021).

Habár azt feltételeznénk, hogy ezek hatására, a gyermek(ek) eltartása céljából a prostituált munkaórák száma is megnövekszik, épp ellenkező tendenciát tapasztaltak. Egyes vizsgálatok azt találták, hogy minél több az általuk eltartandó személy, ezek a nők annál kevesebb időt töltenek szexmunkával. Feltételezhető, hogy a gyermek érkezésével nagyobb arányban kérnek társas segítséget, illetve, hogy ezzel ellentétben az egyedüllét nagyobb kizsákmányolhatóságot, nagyobb heti munkavégzést eredményez (Hedin & Månsson, 2004; Sebhelyi, 2012). Mindazonáltal mivel bekerülésük egyik fő oka finansziális, így nem tudnak egykönnyen kilépni a prostitúcióból, merthogy a kieső jövedelmet nem tudják olyan gyorsan pótolni, mint ahogy arra szükségük volna (Sebhelyi, 2012).

A prostitúcióból származó bevételek felhasználásnak egyik meghatározó színtere (az addikciók finanszírozása mellett) a család. Megélhetésük nélkülözhetetlen része az innen befolyó jövedelem. A külföldön tartózkodó szexmunkások legnagyobb része is a családjára fordítja bevételeit (Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015). A munkából fakadó távollét ideje alatt családjuk segít a gyermeke(ik) nevelésében, annak felügyeletében, gondozásában (Hedin & Månsson, 2004; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015).

A prostituáltak gyakran „kettős életet élnek”. Mivel gyermekeiknek ritkán ismerik be, hogy mivel foglalkoznak, így hazudnak a távollétük okáról. Habár szükségük van a szexmunkából befolyó pénzre, tartanak a lebukástól és féltik gyermeküket annak következményeitől, a prostitúció veszélyeitől, az azt körül lengő diszkriminációtól (Hedin & Månsson, 2004).

A prostituáltak esetében ezek a stigmák belsővé válnak a szégyen és a külső megerősítések által. Nehéz önmagukat egyszerre jónak, feleségnek, anyának és „megvetett szájának” látni. Ez tulajdonképpen az internalizálódott „*Madonna-Kurva effektus*”, melyben ez a két *persona* (személyiség / énrész) vetélkedik egymással. A külső másoknak egyszer csábító szeretőként, másszor gondoskodó nőként, anyaként kell megjeleníteniük. Disszociáció révén erősítik magukban és kifelé az adott énrészeket, attól függően, hogy gyermekükkel, más felnőttekkel vagy a klienssel vannak. A két *persona* egyfajta kognitív disszonanciához, kettős kötéshez vezethet, amely a világban való létük egyik módjává válhat (Crowley, 2018).

Habár gyermekük gondozása számukra elsődleges, mégis kis mértékben kérik a szociális szervezetek segítségét, mivel foglalkozásuk és életmódjuk ismeretében megnő a gyermek állami gondozásba helyezésének esélye (Duff et al., 2015).

Néhány prostituálnak valódi motivációt jelent gyermekük születése. Sokaknak ez adja meg a végső lökést a szexmunkából való kilépés felé, avagy más módon, a gyermekük állami gondozásból való visszaszerzése érdekében változtatnak életmódjukon, felhagynak a szerhasználattal és/vagy prostituált tevékenységükkel (Hedin & Månsson, 2004; Duff et al., 2015).

A női szexmunkások gyermekei közt (akárcsak édesanyjuk és kollégáik körében is) a nem biztonságos, elkerülő kötődési stílus az uralkodó. Mivel édesanyjuk kötődési mintái eredendően sérültek, így számukra is nehezen biztosítják a biztonságos kötődés feltételeit. Egy prostituáltként dolgozó anya nem tud következetesen gyermekeivel lenni, illetve nem tud érzékenyen ráhangolódni azok kötődési szükségleteire a korábban említett egyéni és szociális korlátok miatt. Ezért gyermekeikben nagyobb valószínűséggel alakul ki ez a kötődési stílus (Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019).

Történik mindez annak ellenére, hogy ezen nők körében a gyermekükhöz való kötődés a kezdetekben túlnyomórészt pozitív élménynek bizonyult. A negatív környezeti tényezők erősebb befolyása átformálta ezeket az érzéseket is és a bukásélmény(ek) mellé a szégyen párosult (Elsdon et al., 2021).

A prostituáltak gyermekeinek körében is jellemzőek azok a destruktív viselkedési és magatartási minták, mint anyjuk esetében, annak serdülő és fiatal korában. Úgy szint megfigyelhető az iskolai el- és kimaradás, a hasonlóan deviáns kortársak megléte, bandákhoz való csatlakozás, dohányzás, alkohol és szerhasználat, nehézkes szociális kapcsolódás (Lung et al., 2004; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019).

Többnyire problémáik vannak a kiegyensúlyozott szociális élet megteremtésével és hajlamosabbak a mentális zavarokra. Nehezebben alkalmazkodnak az életük változásaihoz és a párkapcsolatokhoz, mint más koruk béliek. Mindezt ugyancsak szexmunkás szüleiktől örökölték, avagy tanulták el (Lung et al., 2004).

Miként a prostituáltak körében jellemzőek a destruktív magatartási formák, így ezek művelésének kockázata a terhesség ideje alatt is fennáll. Ezek a nők nagyobb valószínűséggel használnak kábítószer vagy fogyasztanak alkoholt terhességük során, mint a szexiparban korábban nem dolgozók (Balfour & Allen, 2014; Duff et al., 2015). Ennek eredményeként gyakori, hogy a szexmunkások gyermekeinek születési utáni problémákkal, például kábítószer elvonással vagy magzati alkohol szindrómával, illetve egyéb hosszútávú megbetegedésekkel kell szembenéznük (Balfour & Allen, 2014).

Előremutató alternatívák

Amennyiben a prostitúció kérdésében preventív szemléletben gondolkozunk, mindenképp egy komplex, holisztikus megközelítésű beavatkozási stratégia felállítására van szükség (IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014). Mivel a probléma sehol sem csak lokális kérdés, hanem globális szintű, így nem elegendő, ha mindezt segítő civil és egyházi szervezetek tűzik zászlajukra, hanem konzekvens állami bevonódás, elköteleződés szükséges, mind országosan és nemzeteket átívelően (IRIS, 2012). Nem elégséges a szankcionálás, megelőzésre és rehabilitációra is szükség van (IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014), hiszen a prostitúcióból való kilépés nem jelent azonnali javulást, életminőség növekedést. Az eredő tényezők, amelyek a bekerüléshez vezettek még akkor is fennállhatnak, sőt megerősödhetnek (Hedin & Månsson, 2004).

Habár az önkéntes segítő szervezetek munkája ma és a múltban is létfontosságú volt, erőforrások nélkül, egymástól elszeparáltan működnek, így nem képesek a probléma átfogó kezelésére (IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014; Forrai, 2020). Egy ilyen „szuper szervezetnek” egyidejűleg és konstans minőségben kellene képesnek lennie megsegíteni a jogi tanácsadást és képviselést, a szociális munkát, az átmeneti vagy hosszútávú elhelyezést, lakhatás keresését, az oktatást és a munkakeresést, az addikciókról való leszokást, illetve a testi és mentális jóllét kialakítását és fenntartását, na és perszer közvetlenül hozzáférhetőnek kéne lennie a célcsoport számára (IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014; Szoboszlai, Hüse & Fábíán, 2015; Forrai, 2010a, 2020). A feladataik ellátásához rendelkezniük kell a mindezeket biztosító infrastruktúrával és finanszírozással, speciálisan képzett szakemberekkel, szakmai sztenderdekkel és protokollal, a továbbképzés és szupervízió lehetőségével (IRIS, 2012).

Talán már a felsorolás terjedelmességéből is érezhető, milyen nehéz feladat is ez, hogy tényleges felállítása akár évtizedeket is igénybe vehet, ha egyáltalán lehetséges. Ezek persze csak azok a problémák, amik személyenként kívülről is megsegíthetőek. Az előéletben vagy a szexmunka során szerzett sérülések és egyéni karakterjellemzők azonban nem oldhatóak fel „ilyen könnyen”, nem beszélve azokról az eredendően társadalmi problémákról, amik önmagukban is hozzájárulnak a szexipar fenntartásához (Sárkány, 2014).

Mivel jelenleg nem létezik ilyen, mindezeket önmagába gyűjtő és működtető rendszer, szervezet, így a segítő hálózatok tagjai külön-külön dolgoznak. Habár munkájuk komplementer szerepet tölt be, azaz kölcsönösen kiegészítik egymást, az együttműködés mértékének és minőségének fejlesztésére volna szükség (IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014). Fejlesztendő,

hiszen jelenleg rájuk támaszkodik a rendszer. Együttműködésük mentén lefektethetővé válnának a probléma felszámolására létrejövő programok működési alapelvei, illetve az ellátás minősége és kiterjedtsége is javulhat.

„A prostitúcióban élő nők rendkívül mobilisak, ezért bár a prevenció munkát lokálisan kell végezni, a szaktudásnak és a szakmai információknak régiókon átívelően kell hozzáférhetőnek lenniük. A prostitúcióra specializálódott szervezetek és intézmények között az együttműködésnek és az információ cserének rendszeres alapokon kell nyugodnia, és lehetőleg interdiszciplinárisan kell működnie...” (IRIS, 2012, pp. 90.)

Jelenleg hiány van olyan szakemberekből, akik átfogó ismeretekkel bírnak a prostituáltak előéletét, a szexkereskedelem áldozatait ért traumákat illetően és rendelkeznek az ezeket megsegítő jogi és pszichológiai szaktudással is. Nem csak a hiányzó ellátórendszer pótlására van szükség, hanem az abban kompetensen működni tudó szakemberek képzésére is (IRIS, 2012).

Hosszas közös munka és lassú haladás jellemzi a prostituáltakkal folyó munkát. Elvégre esetükben a belső bizalmi munkamodell elemeiben sérült, így a bizalom felépítése számukra nehéz feladat, és ha ki is építik, törekeny (Cole & Cole, 2006; Goodlin, 2008; Collinson, Straub & Perry, 2011; Sebhelyi, 2012; Crowley, 2018; McLachlan, 2022). Azonban a terápiás térben tapasztalt bizalom a fejlődésük egyik kulcs komponense. Egyrészt a terápia csak egy bizalomra épülő terapeuta-kliens kapcsolatban, elfogadó, biztonságos légkörben működik, másrészt ez a bizalmi viszony alapot képez az ilyesfajta jövőbeni kapcsolódáshoz is (Crowley, 2018).

A szexmunkások életében megjelenő párkapcsolatok jelentősebbek és tartósabbak, mint azt sokszor gondolnánk. A kodependencia révén az önsorsrontó viselkedési mintákban a társ is lényeges mozgató tényezőként működik. Éppen ezért a párokkal való, akár közös munka nagyobb haszonnal járhat, mint mikor kizárólag a prostituált személyeken próbálnánk meg segíteni (Collinson, Straub & Perry, 2011).

Több kutatás is rávilágított, hogy mivel a szexmunkásoknak számos negatív tapasztalata van a tőlük ellenkező nemű személyekkel, így a közös munka és a bizalom építésének alapja és megsegítője lehet, ha a segítő szakember velük azonos nemű. Ebből kifolyólag nem meglepő tendencia, hogy a segítőik közt is magas a nők aránya (Hedin & Månsson, 2004; Collinson, Straub & Perry, 2011). Mindez igaz a prostituáltak élettársai és futtatói esetében is (Collinson, Straub & Perry, 2011). A nemi azonosság úgyszintén csökkenti a segítő és megsegítettje közti visszaélés és etikátlan viselkedés lehetőségét (Hedin & Månsson, 2004).

Az elérhetőséget és a közös munkát tovább segíti, ha az ezt célzó szervezetek és tagjaik ott igyekeznek megközelíteni őket, ahol a tényleges munkavégzésük is történik, az utcán és a

bordélyként üzemelő területeken (Hedin & Månsson, 2004; Collinson, Straub & Perry, 2011; IRIS, 2012, Balfour & Allen, 2014).

A prostitúcióból való kilépésben elemi szerepe van a külső támogató közegnek, mint a család, barátok és a párkapcsolat, illetve a szakképzett segítők. Amennyiben ezek a kapcsolatok nem destruktívak vagy hordozzák a visszaesés rizikóját, pártfogókként támogatják a kikerülést. Az őket való felkeresés esszenciális része a közbelépésnek (Hedin & Månsson, 2004; Sebhelyi, 2012; Crowley, 2018).

A prostitúcióból való kilépésnek és reintegrációnak több kulcsfontosságú lépése is van. Ezek a

- traumatikus élmények feldolgozása;
- a korábban szoros kapcsolatok helyreállítása, a destruktívak megváltoztatása;
- egy új, heterogén támogató és építő közösségi háló felépítése;
- önbizalom növelése;
- új érdeklődési körök kialakítása;
- egy egészséges, egységes identitás felépítése;
- az érzelmi disszociáció megszüntetése
- erőforrások gyűjtése és építése
- a határok felállítási képességének fejlesztése;

Mindezek lehetséges színterei az új partnerkapcsolatok, az oktatás és az új munkahely. A folyamatok elengedhetetlen facilitátorai a prostitúció világában jártas pszichológusok, pszichiáterek és szociális segítő szakemberek (Hedin & Månsson, 2004; IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015; Crowley, 2018).

A fordulóponthoz érve a szexmunkások gyakran két világ között vívódnak. Aközött, melyet el akarnak hagyni és a másik, amelyhez csatlakozni szeretnének. Mindkét világ ambivalenciával és bizonytalansággal tölti el őket (Hedin & Månsson, 2004; IRIS, 2012).

Mivelhogy a legtöbb prostituált származási családjában, illetve szexmunkája során is alárendelt szerepben volt, sosem tanulhatták meg, milyen saját maguk felett döntést hozni. Kiszabadulásukat követően nem tudják kezelni a hirtelen szabadságot és a döntési helyzeteket. Ebben is szükségük volna az őket segítő szakemberekre (Sebhelyi, 2012).

A kiszolgáltatottság csökkentésének egyik eszközeként mutatkozik a személyi reziliencia mértéke, annak erősítése, fejlesztése. Ezáltal a prostituált azon a kompetenciákat gyakorolná, melyekből alapvető hiányosságokat szenved, mint például az önrendelkezés (Hedin &

Månsson, 2004; Sebhelyi, 2012; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015; Crowley, 2018). Ennek egyik erőforrása a protektív támogatás lehet, mind a prostituált környezetében élők, mind a segítő szakemberek részéről (Hedin & Månsson, 2004; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015; Crowley, 2018).

További fontos tényezőnek tűnik az egyén saját képessége arra, hogy megváltoztassa megküzdési stratégiáit és aktívan, különböző lehetőségek beemelése mentén foglalkozzon kapcsolati problémáival. Az új élet reményében át kell dolgoznia ezeket a destruktív aspektusokat. A kilépés folyamatában lévő prostituáltak számottevő hányada vesz részt ezért pszichoterápiában (Hedin & Månsson, 2004; Crowley, 2018).

A felépülés szempontjából egyaránt lényegesnek tekinthetők a rövid és a hosszútávú intervenciók (Hedin & Månsson, 2004; IRIS, 2012; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015). A terápiás irányzatok közül a testtudatosság növelése és az integratív pszichoterápia ezzel való kombinációja mutatkoztak a legeredményesebbnek. Ezek együttese elősegíti a traumák feldolgozását, a szomatikus és érzelmi disszociáció csökkentését és a krónikus stressz okozta fizikai tünetek kezelését (Hedin & Månsson, 2004; Crowley, 2018). Habár egy univerzális, minden szexmunkásra alkalmazható rehabilitációs terápiás sablon megalkotása nem lehetséges (legfeljebb utópisztikus gondolatként fennmaradhat), mindazonáltal ezek az irányzatok számos progresszív eredményt értek el körükben (Crowley, 2018).

Többen mutattak már rá a prostituáltak körében a testi egészség fokozott ellenőrzésének fontosságára. Ugyanis ahogy a mentális, úgy a testi megbetegedések szempontjából is potenciális rizikó csoportnak tekinthetők. Körükben magas a szexuális úton terjedő betegségek (STD / STI) prevalenciája, illetve életmódjukból fakadóan egyéb testi megbetegedésekre is fogékonyabbak, mint például vérszegénység, hepatitisz, tuberkulózis, vázrendszeri megbetegedések, kardiovaszkuláris megbetegedések, dermatológiai és fogászati problémák. Ezért is oly fontos, hogy a közvetlen közelükben megtalálhatóak és elérhetőek legyenek olyan, az ő igényeikre szakosodott mobil egészségügyi pontok, ahol segítséget kérhetnek és kaphatnak (Goodlin, 2008; Collinson, Straub & Perry, 2011; IRIS, 2012; Szenes, 2012; Balfour & Allen, 2014; Callander et al., 2020) – hiszen mint az már ismert, esetükben az egészségügyi személyzettel és rendszerekkel gyakorta ellentmondásos, konfliktusos a kapcsolat (Goodlin, 2008; Collinson, Straub & Perry, 2011; Sebhelyi, 2012; Szenes, 2012; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015; Crowley, 2018). Szükségszerű volna az ilyen mobil egészségügyi pontok létesítésének állami támogatása.

Az utóbbi években több előremutató program látott napvilágot. Számos jól kidolgozott hazai és külföldi projekt már ma is működik. Ezek mind a prostituáltak megsegítését célozzák.

Ilyen többek közt a brit gyökerekkel rendelkező Open Doors program (Collinson, Straub & Perry, 2011; Balfour & Allen, 2014), illetve a magyar kutatók és szervezetek bevonásával készített IRIS prevenciós és protektív útmutató is (IRIS, 2012). Ugyancsak hazai kutatók tollából, de svájci együttműködéssel, a szociális munkában jól használható, a prostituáltakra specializált utcai munka ISEL-teszt (Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015) is elérhető. Ezek a munkák igyekeznek a lehető legátfogóbban vizsgálni és kezelni a kérdéskört, mindazonáltal önmagukban nem elégségesek. Szükséges volna a széleskörű nemzetközi támogatás (IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015).

Kivezető javaslat

A szex és szexualitás amennyire egyéni, legalább annyira társadalmi kérdés is. Szexuális tilalmak keresésekor könnyen gondolhatunk egyből a prostitúcióra, valójában azonban már egyéni mikroszinteken is könnyedén megtalálhatóak. A társadalom bármely tagjának önnön szexualitása is már sokszor tabukba ütközik. Számtalan s nem egy tanulmány, könyv, sőt tudományos ágazat foglalkozik az emberi szexualitással, azonban a mai napig a jelenséget tabuk övezik (Davies, 1979, 1982; Hevesi, Rigó & Urbán, 2020). Olyannyira tabusított kérdés a szex és a szexualitás, hogy sokszor még a szakemberek is eszköztelenek, amikor egy ezeket érintő kérdés kapcsán keresik fel őket (Duguay, 2011; Hevesi, Rigó & Urbán, 2020).

A prostitúció jelensége közel egyidős az emberi civilizációval (Meskó, Láng & Bernáth, 2012; Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021). Ahány ország, annyi féle felfogás és korlátozó / legalizációs törekvés jelent már meg. A „problémát” azonban nem tudták teljes mértékben megoldani (Fehér & Szabó, 2012; Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021). Lehet más irányú megközelítésre volna szükség?

Nem várhatjuk el a szülőktől és tanároktól, hogy mikor a gyermekek megkezdik nemi fejlődésüket egy szempillantás alatt szexedukációs szakemberekké váljanak és saját szexuális szorongásaikat leküzdve átfogó holisztikus szexedukációban részesítsék őket (Hevesi, Rigó & Urbán, 2020). – Ezért is képződnek szinte szakadatlan erre szakosodott szakemberek. Ugyan így problémás azon feltételezés, hogy a hasonlóan sokszor szexuálisan szorongó, annak kérdésében tabusított, a társadalom összbnyomását képviselő politikai elit saját kötöttségeik ellenére átfogó megalapozott döntéseket tud hozni a szexualitás egyik legprovokatívabb kérdésében, a prostitúció kapcsán. Főként annak árnyékában, hogy körükben igen magas a kliensek száma.

Tudományos alappal már rendelkezünk a kérdésben. Tudjuk (lokálisan) melyek lehetnek azok az aspektusok, tendenciák, melyek kulcsfontosságúak a prostitúció kérdésében, annak kezelésében, akár felszámolásában (Hedin & Månsson, 2004; Goodlin, 2008; IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014; Kovács, 2019). Mindazonáltal, amíg a törvényhozás ezen megállapításokat nem sajátítja el és épít rájuk a jogalkotás során, addig továbbra is csak a már meglévő szinteken cselekedhetünk effektíven, azaz a segítő szervezetek és szakemberek megsegítésére kell törekednünk.

A prostitúcióval már ma is foglalkozó segítő szakemberek – pszichológusok, pszichiáterek, orvosok, ápolók, szociális munkások – képzésének elengedhetetlen elemévé kellene válnia a szexuális ismereteknek, annak saját tudományterületük által lefedett aspektusainak. Sajnálatos módon a téma tabusítottsága a tudományba is elér és sokszor csak felületes ismeretekkel látják el a képződő szakembereket. Szükségszerű volna a téma tudományos normalizációja, ezáltal a társadalmi tabuk csökkentése. Ha a szexualitás jelensége a maga természetességével lehetne jelen az ezen szakemberek közötti kommunikációban, munkában, akkor könnyebben köteleződnenek el akár olyan határterületek mellett is, mint a prostitúció. Igazán jól képzett szakemberre pedig ezen a területen égető szükség van, ugyanis jelenleg számuk igen alacsony és továbbképzésük sem biztosított (Hedin & Månsson, 2004; Collinson, Straub & Perry, 2011; IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014; Crowley, 2018).

Mindezek továbbra is az ártalomcsökkentés (szekunder prevenció) eszközével élnek. Amennyiben a probléma már fennáll, a következményei súlyosságának csökkentésére még törekedhetünk. Mivel a prostitúció jelenségének eltörlésére, a szexipar felszámolására csak igen kevés reális esély mutatkozik (Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021), a már okozott problémákat legalább csökkentenünk, ha nem megelőznünk szükséges (Forrai, 2010a; Szenes, 2012; IRIS, 2012; Callander et al., 2020).

Összegző gondolatok

Valóban lehet, hogy a szexmunka nem a legősibb mesterség, mindazonáltal a prostitúció kétségkívül kiállja az idő próbáját. Világszerte több százezren végzik, történelmileg perzisztens és ellenáll a regulációs törekvéseknek. A morális megkérdőjelezhetőség ellenére egyidős az emberiség történelmével (Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021). Habár a benne dolgozók száma szinte végtelen és az utánpótlás is szüntelenül biztosított, a szexmunkásoknak nem ez az

elsődleges karrierválasztása. Sőt, leginkább az utolsó lenne, ha tehetnék (Kennedy et al., 2007). Sokszor a prostitúció mégis menekülő útként jelenik meg a benne dolgozók számára (Goodlin, 2008; Jackson, Jeffery & Adamson, 2010; Máté, 2012; Balfour & Allen, 2014; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015; Kovács, 2020b).

Az evolúciós fejlődéstörténet szempontjából az emberi viselkedés kulcsfontosságú aspektusai közt sorolhatjuk a szexuális tevékenységet, valamint az erőforrások megszerzését és megtartását. Figyelembe véve, hogy a prostitúció mindkét elemet magával hordozza, valószínűtlennek tűnik, hogy rövid időn belül számíthatnánk az eltűnésére (Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021). Ezt az időtálló immunitást a szexipar többi résztvevője ugyancsak élvezi. Többek között emiatt is lehetséges, hogy a szexuális viselkedés szabályozására irányuló törekvések számottevő hányada eddig csak részleges vagy átmeneti eredményeket ért el (Fehér & Szabó, 2012; Shackelford & Weekes-Shackelford, 2021).

A prostitúció jelenségének, létezésének számos magyarázó elve van. A keresést elindíthatjuk egy legális-morális gondolkodás mentén, akár nemi egyenlőségi alapon, illetve az önkéntesség kapcsán is, avagy maradva az evolúciós paradigmánál érvelhetünk a női promiszkuitás motivációs bázisával és a férfi szexualitás természetével, sőt akár a szülői ráfordításban mutatkozó nemi különbségekkel is. Bárhonnan is indulunk, tény, hogy a szexualitás ösztönkésztetés minden emberben megtalálható. A prostitúció kapcsán nem is az a kérdés, hogy miként került oda, miért jelentkezik a szexuális vágy, hanem hogy annak kiélési formájaként miért egy olyan személyt választ az egyén, aki tőle ily mértékben független. No, és miként került oda az a személy, akinek a szolgáltatásait a vágyait kiélni kívánó másik fél megvásárolja? Az út valóban összetett és legalább annyira egyedi.

A prostituáltak működésének és a prostitúcióba lépésének magyarázása során nehezen állítható fel egy egyértelmű ok-okozati lánc vagy sorozat. Számos olyan faktor mutatkozik akár szűkebb vagy tágabb családi-, társadalmi-, szociális- vagy gazdasági környezetük, illetve egyéni karakterjellemzőik közül, melyek mind hajlamosító, illetve kísérő tényezőknek tekinthetők a prostituálás folyamatában és magában a prostituált munkavégzésben is (Campbell et al., 2003; Kennedy et al., 2007; Goodlin, 2008; Wilson & Widom, 2010; IRIS, 2012; Forrai, 2010a, 2020; Balfour & Allen, 2014; McLachlan, 2022). Mindezeket az értekezésben részletezett tényezőket, pusztán felsorolás szintjén az alábbi táblázat szemlélteti. Ahogy a valóságban, úgy a táblázatban is találhatóak átfedések, ismétlődések.

Család	Társak	Gazdaság	Társadalom	Egyén
problémás családi környezet, elégtelen gondozás, kötődési problémák, deviáns / destruktív viselkedés, érzelmi / verbális / fizikális / szexuális erőszak, prostituált rokon, eltartandó gyermek, drog és/vagy alkohol fogyasztás, kényszerítés, elmenekülés otthonról, genetikai örökség	deviáns /destruktív viselkedés, prostituált barát, érzelmi / verbális / fizikális / szexuális erőszak, drog és/vagy alkohol fogyasztás, kényszerítés	konstans szegénység, hajléktalanság, munkanélküliség, alacsony életszínvonal, hirtelen anyagi megszorítás / csőd, családfenntartás	nagy jövedelmi egyenlőtlenség a társadalmi rétegek között, magas népességszám, etnikai kisebbségek, marginális csoportok, alacsony szocio- ökonómiai státusz, diszkrimináció, stigmatizáció	alacsony iskolázottság, drog és/vagy alkohol fogyasztás, mentális és lelki nehézségek, állami gondozásba kerülés

A prostitúcióba lépés okainak rövidített összegzése

Készítette: a szerző

Az összegzésből is kitűnik a családi meghatározottság döntő hányada. Természetesen a különböző ágenseket egymástól nem választhatjuk el, kölcsönhatásuk kulcs eleme a folyamatnak. Mindazonáltal elgondolkodtató tendencia a családi túlsúly.

A családi háttér minősége számottevő ágensnek bizonyul a prostituálódás folyamatában, amelyet azonban másodlagos formában átadnak a saját gyermekeiknek is, sőt a kötődési és viselkedési minták ezen csoport esetében ugyancsak transzgenerációsán öröklődhetnek (Cole & Cole, 2006; Basu & Dutta, 2011; Waltman, 2011; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; Elsdon et al., 2021). Ez a hatás természetesen megfelelő erőfeszítéssel moderálható, növelhető vagy

csökkenthető. Éppen ezért nő meg a jelentősége azoknak a programoknak, melyek a családok jóllétének, a családtagok közti kapcsolatok minőségének javítását célozzák meg, főként a társadalmilag és gazdaságilag hátrányos vagy marginális közösségekben.

Folytatva tovább a családi rizikótényezőkkel, az egyik leglényegesebb aspektusként a családban szerzett, a tőlük eltanult viselkedési és kötődési minták mutatkoznak. Ez az ágens nem csak és kizárólag a prostituálódás folyamatában játszik szerepet, de meghatározza a teljes működési repertoárt, a társakkal való viselkedést és kapcsolódást, a kapcsolat építés és megtartás metódusait. Jellemzően azonban a szexmunkások körében az elsődleges kötődési minta sérült és destruktív belső kapcsolati munkamodell alakult ki (Hedin & Månsson, 2004; Lung et al., 2004; Kennedy et al., 2007; Goodlin, 2008; Amatya & Barzman, 2012; Balfour & Allen, 2014; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; Elsdon et al., 2021; McLachlan, 2022).

A prostitúcióig vezető út bizonytalan kötődéssel és destruktív kapcsolatokkal van kikövezve. Minden ember életének meghatározó szakasza a koragyermekkor, az akkor szerzett tapasztalatok. Egy gyermek életének kulcsfontosságú alakjai a gondozói (általános esetben a szülők) lesznek. Ez a nagyon korai kapcsolat lesz minden későbbi kapcsolat alapja (Cole & Cole, 2006; Osváth, 2016). Azonban a majdani szexmunkások ebben az életszakaszukban azt tapasztalhatták meg, hogy gondozójukra nem számíthatnak, mert sokszor sem érzelmileg sem fizikailag nem elérhető, nem tudnak hozzá kapcsolódni, nem egyértelmű mire miként fog reagálni és ha mégis jelen van, nem biztos, hogy úgy látja el őket, úgy segít, ahogy nekik arra szükségük lenne. Éppen ezért már nagyon fiatalon olyan belső stratégiákat, modelleket alakítottak ki, ami egy ilyen ambivalens személy mellett is segíti a működésüket. Ezek a sémák azonban a jövőbeni kapcsolataikat inkább megnehezítik, mintsem megsegítenék (Hedin & Månsson, 2004; Lung et al., 2004; Kennedy et al., 2007; Goodlin, 2008; Amatya & Barzman, 2012; IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; Elsdon et al., 2021; McLachlan, 2022).

A szexmunkások előéletét tekintve a család és a külső társak; kortársak, barátok, párkapcsolatok esetében jellemző az agresszió, a megfélemlítés, az addikciók és az abúzus (annak számos formája). Mivel már koragyermekkortól megtapasztalják ezeket a viselkedési formákat, azokat az élet természetes részének kezdik tekinteni, normalizálják és internalizálják (Dalla, 2001; Tutty és Nixon, 2003; Kennedy et al., 2007; Goodlin, 2008; Berzenski & Yates, 2010; Forrai, 2010b; Wilson & Widom, 2010; Amatya & Barzman, 2012; McLachlan, 2022). Mint ahogy mások, úgy ők is követik az eltanult mintákat és a nem bántalmazó kapcsolataikban is a korábban elsajátított, az akkori helyzetre már maladaptív viselkedési és védekezési mechanizmusok mentén reagálnak (Osváth, 2016). Ez pedig megnehezíti a társaikkal és a

segítőkkel való kommunikációt, a rendfenntartó szervekkel való adaptív kapcsolattartást és a szexipar elhagyását (Hedin & Månsson, 2004; Collinson, Straub & Perry, 2011; IRIS, 2012; Sebhelyi, 2012; Balfour & Allen, 2014; Kovács, 2019).

A prostituáltaknak alkalmazkodniuk kell a speciális munkakörülményekhez, és a koránt sem konvencionális kollegiális viszonyokhoz. Számos önvédelmi mechanizmust alkalmaznak saját személyiségük védelme érdekében és ugyancsak ennyit a testi épségük óvása céljából. Ilyenek lehetnek akár a fizikai védelmi eszközök, a munkavégzés helye, a társas megsegítés vagy a modern technikai megoldások, melyekkel előzetesen is ellenőrizhetőek az esetleges kliensek (Hedin & Månsson, 2004; Crowley, 2018; Argento et al., 2016; Campbell et al., 2019; McDonald et al., 2021).

A prostitúcióban megismert társak – legyenek azok futtatóik, a többi szexmunkás vagy a kliensek – egyszerre jelentenek veszélyt és védelmet is. Ezt a folyamatos ambivalens légkört nehéz mentálisan tartalmazni, a szexmunkások között ezért is magas a disszociatív zavarok prevalenciája (Hedin & Månsson, 2004; Goodlin, 2008; Collinson, Straub & Perry, 2011; IRIS, 2012; Sebhelyi, 2012; Szoboszlai, Hüse & Fábián, 2015; Osváth, 2016). A jelenség másik magyarázója lehet a bizonytalan kötődési stílus (szorongó-elkerülő, szorongó-ellenálló vagy dezorganizált) megléte, amelyről, mint tudjuk a prostituáltak körében igen gyakori. Az ilyen fajta kötődési stílussal rendelkezők körében – a számos egyéb mentális probléma mellett – a disszociatív zavarok megjelenésének kockázata igen magas (Hedin & Månsson, 2004; Lung et al., 2004; Kennedy et al., 2007; Goodlin, 2008; Amatya & Barzman, 2012; Balfour & Allen, 2014; Osváth, 2016; Dutt, Roopesh & Janardhana, 2019; Elsdon et al., 2021; McLachlan, 2022).

A prostituáltak körében ismétlődő negatív halmozódás figyelhető meg; többszörösen stigmatizáltak, diszkrimináltak, kriminalizáltak, marginalizáltak – társadalmilag halmozottan hátrányos helyzetűek. Az e mentén megjelenő félelem, a mindezek miatt olykor szükséges titkolózás és annak következményei további nehézségeket okoznak számukra, családjuknak és kapcsolataiknak (Hedin & Månsson, 2004; Lung, Lin, Lu & Shu, 2004; Goodlin, 2008; Forrai, 2010b; Collinson, Straub & Perry, 2011; Fehér & Szabó, 2012; IRIS, 2012; Máté, 2012; Sebhelyi, 2012; Balfour & Allen, 2014; Sárkány, 2014; Kovács, 2019).

Ahogy arra az értekezés is rávilágított, a szexipar problematikája egy rendkívül összetett jelenség. Megannyi kutatás foglalkozik a témával és tár fel létfontosságú konzekvenciákat, azonban az összetett probléma összetett kérdésfeltevést, elemzést kíván. Ilyen mátrixrendszerű vizsgálat azonban kevés van és még kevesebb kutat globálisan. Longitudinális és/vagy empirikus adatok hiányában azonban ellehetetlenedik a prostitúció pontos következményeinek

megismerése, megértése, a hatásos beavatkozás kialakítása és megvalósítása (Goodlin, 2008; Szoboszlai, Hüse & Fábán, 2015).

Számos előremutató egyéni kezdeményezés látott már napvilágot, azonban a globális gondolkodás hiányában főként csak lokálisan, szűkebb közegben alkalmazhatóak, például a keletkezési ország és az azzal szomszédos országok vonatkozásában. Ugyanis az eltérő társadalmi berendezkedés és jogi rendszerek eltérő prevenciós programokat igényelnek. Mindaddig főként a már meglévő segítő rendszerekre támaszkodhatunk és azok fejlesztésére, támogatására kell törekednünk.

A prostitúció problémájának megoldásához, egy olyan szinten összetett ellátórendszer kiépítésére volna szükség, amely csaknem megvalósíthatatlan feladat elé állítja az erre vállalkozókat. Annyi szempontot kell figyelembe venni a kérdésben, hogy a tényleges megvalósítás inkább a már eddig is létező támogató szervezetek kollaborációja mentén képzelhető csak el, mintsem egy, mindent magába gyűjtő szervezetként. Mivel a már működő segítő szervezetek a legtöbbször szűkölködnek az erőforrásokban (legyen az pénzügyi, lokalizációs, emberi stb.), rászorulnak a rendszeres állami támogatásra, annak hiányában ugyanis kérdésessé válik fennmaradásuk (IRIS, 2012; Balfour & Allen, 2014; Szoboszlai, Hüse & Fábán, 2015; Forrai, 2010a, 2020). Valójában az érdek közös, hiszen egy ország vezetőségének sem (feltétlen) érdeke a prostitúciót övező problémák eszkalálódása, így, ha már a feladat megoldásában ők maguk tevékenyen nem is vesznek részt, az erőforrások biztosításával elősegíthetik a problémák rendezését.

Irodalomjegyzék

Altman, D. & Aggleton, P. (1999). Men Who Sell Sex. In: O'Connell Davidson, J. (2007). *Prostitution*. (pp. 2.). The Blackwell Encyclopedia of Sociology.

Amatya, P. L. & Barzman, D. H. (2012). The Missing Link between Juvenile Delinquency and Pediatric Posttraumatic Stress Disorder: An Attachment Theory Lens. *ISRN Pediatrics*, 2012, pp. 1-6.

American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.)*. Washington, DC: Author.

Argento, E., Taylor, M., Jollimore, J., Taylor, C., Jennex, J., Krusi, A., & Shannon, K. (2016). The Loss of Boystown and Transition to Online Sex Work. *American Journal of Men's Health*, 12(6), pp. 1994-2005.

Balfour, R. & Allen, J. (2014). *A review of the literature on sex workers and social exclusion*. London UCL: Institute of Health Equity.

Basu, A. & Dutta, M. J. (2011). 'We are mothers first': Localocentric articulation of sex worker identity as a key in HIV/AIDS communication. *Women & Health*, 51(2), pp. 106-123.

Berzenski, S. R. & Yates, T. M. (2010). A Developmental Process Analysis of the Contribution of Childhood Emotional Abuse to Relationship Violence. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(2), pp. 180-203.

Boxill, N. A. & Richardson, D. J. (2007). Ending Sex Trafficking of Children in Atlanta. *Affilia*, 22(2), pp. 138-149.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Volume I: Attachment*. London: Hogarth Press.

Callander, D., Meunier, É., DeVeau, R., Grov, C., Donovan, B., Minichiello, V., Singham Goodwin, A. & Duncan, D. T. (2020). Sex workers are returning to work and require enhanced support in the face of COVID-19: results from a longitudinal analysis of online sex work activity and a content analysis of safer sex work guidelines. *Sexual Health*, 17(4), pp. 384-386.

Campbell, R., Ahrens, C. E., Sefl, T. & Clark, M. L. (2003). The Relationship Between Adult Sexual Assault and Prostitution: An Exploratory Analysis. *Violence and Victims*, 18(3), pp. 299-317.

Campbell, R., Sanders, T., Scoular, J., Pitcher, J. & Cunningham, S. (2019). Risking safety and rights: online sex work, crimes and 'blended safety repertoires'. *The British Journal of Sociology*, 70(4), pp. 1539-1560.

Clarke, R. J., Clarke, E. A., Roe-Sepowitz, D. & Fey, R. (2012). Age at Entry into Prostitution: Relationship to Drug Use, Race, Suicide, Education Level, Childhood Abuse, and Family Experiences. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 22(3), pp. 270-289.

Cole, M. & Cole, S. R. (2006). *Fejlődéslélektan*. Budapest: Osiris.

Collinson, S., Straub, R. & Perry, G. (2011). The Invisible Men: finding and engaging with the male partners of street sex workers. *Journal of Men's Health*, 8(3), pp. 202-207.

Crowley, S. (2018). *The value of integrative psychotherapy for women in prostitution*. Disszertáció. Dublin Business School.

Cunningham, S., Sanders, T., Scoular, J., Campbell, R., Pitcher, J., Hill, K., Valentine-Chase, M., Melissa, C. & Aydin, Y. (2018). Behind the screen: Commercial sex, digital spaces and working online. *Technology in Society*, 53, pp. 47-54.

Dalla, R. (2001). "Et Tu Brute? A Qualitative Analysis of Streetwalking Prostitutes' Interpersonal Support Networks." *Journal of Family Issues*, 22(8), pp. 1066-1085.

Davies, C. (1979). The social origins of some sexual taboos. In: Cook, M. & Wilson, G. (szerk.). *Love and attraction: An International Conference*. pp. 381-386. Oxford: Pergamon Press.

Davies, C. (1982). Sexual Taboos and Social Boundaries. *American Journal of Sociology*, 87(5), pp. 1032-1063.

Duff, P., Shoveller, J., Chettiar, J., Feng, C., Nicoletti, R. & Shannon, K. (2015). Sex Work and Motherhood: Social and Structural Barriers to Health and Social Services for Pregnant and Parenting Street and Off-Street Sex Workers. *Health Care for Women International*, 36(9), pp. 1039-1055.

Duguay, L. (2011). Sexuality: Still a Taboo Subject? *Exceptional Parent*, 41(2), pp. 16-17.

Dutt, S., Roopesh, B. N. & Janardhana, N. (2019). Attachment Style and Resilience Factors in Children of Female Sex Workers. *Indian Journal of Clinical Psychology*, 46(1), pp. 21-28.

Elsdon, R., O'Shaughnessy, R., Hodge, S. M. & Murray, C. D. (2021). Becoming a Mother in the Context of Sex Work: Women's Experiences of Bonding with their Children. *Health Care For Women International*, 43(2), pp. 1-23.

Fehér, K. & Szabó, A. (2012). Az utcai prostitúció áttekintése a magyarországi jogi szabályozás tükrében. In: IRIS (szerk.). *Szociális szolgáltatások fejlesztése prostitúcióban élő magyar nők részére Magyarországon és Svájcban*. (pp. 44-48.). Budapest: Sex Educatio Alapítvány.

Forrai, J. (2010a). Prostitúció és globalizáció. *Eszmélet*, 22(86), pp. 145-154.

Forrai, J. (2010b). Prostituált hajlamok, kórképek és betegségek története a "sárga házban". In: *A természettudományok, a technika és az orvoslás története a fogyasztó szemével (a 2009. évi ankét anyaga)*. Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből. (szerk.). Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága - Magyar Szabadalmi Hivatal, (pp. 202-206). Budapest.

Forrai, J. (2020). A prostitúciós ipar hálózatok régi és új formái. In: *Hálózatok a tudományok, a technika és az orvoslás körében. A Magyar Természettudományi Társulat tudománytörténeti kötetei (4)*. (pp. 161-179). Budapest: Magyar Természettudományi Társulat.

Forrai, J. (2022). Szexipar és mobilitás Magyarországon a múltban és a jelenben. *Kaleidoscope*, 12(24), pp. 152-161.

Goodlin, W. E. (2008). *Not your typical "pretty woman": factors associated with prostitution*. Doktori disszertáció. Bowling Green State University.

Hedin, U.-C. & Månsson, S. A. (2004). The Importance of Supportive Relationships Among Women Leaving Prostitution. *Journal of Trauma Practice*, 2(3-4), pp. 223-237.

Hevesi, K., Rigó, A. & Urbán, R. (2020). *Szexuálpszichológia*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

IRIS (2012). *Szociális szolgáltatások fejlesztése prostitúcióban élő magyar nők részére Magyarországon és Svájcban - helyzetkép és teendő*. Budapest: Sex Educatio Alapítvány.

Jackson, K., Jeffery, J. & Adamson, G. (2010). *Setting the Record. The trafficking of migrant women in the England and Wales off-street prostitution sector*. Association of Chief Police Officers, Regional Intelligence Unit for the South West.

Kennedy, M. A., Klein, C., Bristowe, J. T. K., Cooper, B. S. & Yuille, J. C. (2007). Routes of Recruitment. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 15(2), pp. 1-19.

Kovács, I. (2017). A pénz csapdájában: rivalizáció a prostituáltak és futtatóik között. *Hadtudományi szemle*, 10(3), pp. 541-557.

Kovács, I. (2018). Prostitúció, és prohibíció a mai Magyarországon: avagy miért nem sikerül a rendőrségnek a szocializmust levetkőzni a XXI. században. *Létünk*, 18(2), pp. 7-29.

Kovács, I. (2019). *Egy empirikus kutatás részletei: a prostitúciós jelensége és társadalmi kontrollja napjainkban*. Budapest: Dialóg Campus.

Kovács, I. (2020a). A társadalmi periféria szélén, avagy 70 éves „az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása” tárgyában született nemzetközi egyezmény. In: Gaál, G. & Hautzinger, Z. (szerk.). *A hadtudománytól a rendészettudományig - társadalmi kihívások a nemzeti összetartozás évében*. (pp. 243-250). Pécs: Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport.

Kovács, I. (2020b). Prostitúció mint munkavégzés megítélése. Vélemények a résztvevők szemével. *Magyar Rendészet*, 2020/4, pp. 111-131.

Kovács, I. (2020c). Prostitúcióval kapcsolatos bűncselekmények statisztikai elemzése a BSR tükrében – a prostitúció elősegítése. *Ügyészek lapja*, 2020(6), pp. 45-58.

Kramer, L. A. & Berg, E. C. (2003). A survival analysis of timing of entry into prostitution: The differential impact of race, educational level, and childhood/adolescent risk factors. *Sociological Inquiry*, 73(4), pp. 511-528.

KSH (Központi Statisztikai Hivatal) (2009). GNI Inventory 2.1 Magyar nyelvű változat. Budapest. Hozzáférhető: 2010. február. Elérhető: http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/modsz/gni_inventory_ver2.1hun.pdf

London, M. J., Lilly, M. M. & Pittman, L. (2015). Attachment as a mediator between community violence and posttraumatic stress symptoms among adolescents with a history of maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 42, pp. 1-9.

Lung, F.-W. & Chen, P.-J. (2003). The prevalence of Fragile X syndrome in adolescent prostitutes in Southern Taiwan. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42(5), pp. 516-517.

Lung, F.-W., Lin, T.-J., Lu, Y.-C. & Shu, B.-C. (2004). Personal characteristics of adolescent prostitutes and rearing attitudes of their parents: A structural equation model. *Psychiatry Research*, 125(3), pp. 285-291.

Máté, Zs. (2012). Prostitúció és a kisebbségi csoportok. Háttéranyag a roma származásúak körében végzett szociális munkához. In: IRIS (szerk.). *Szociális szolgáltatások fejlesztése prostitúcióban élő magyar nők részére Magyarországon és Svájcban*. (pp. 22-27). Budapest: Sex Educatio Alapítvány.

McDonald, A., Barwulor, C., Mazurek, M. L., Schaub, F. & Redmiles, E. M. (2021). "It's stressful having all these phones": Investigating Sex Workers' Safety Goals, Risks, and Practices Online. Max Planck Institute for Software Systems. *USENIX Association. 30th USENIX Security Symposium*. pp. 374-392.

McLachlan, K. B. (2022). *Insecure Attachment and Adolescents Involved in Prostitution: A Case Study*. Doktori disszertáció. Fuller Theological Seminary.

McLaughlin, K. A., Zeanah, C. H., Fox, N. A. & Nelson, C. A. (2012). Attachment security as a mechanism linking foster care placement to improved mental health outcomes in previously institutionalized children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 53(1), pp. 46-55.

Meskó, N., Láng, A. & Bernáth, L. (2012). Hogyan hat a prostitúció a kapcsolatok stabilitására? Egy evolúciós modell empirikus tesztelése. *Psychiatria Hungarica*, 27(1), pp. 48-62.

Motyl, J. (2013). Trading Sex for College Tuition: How Sugar Daddy “Dating” Sites May Be Sugar Coating Prostitution. *Penn State Law Review*. 117(3), pp. 927-957.

Nuttbrock, L. A., Rosenblum, A., Magura, S., Villano, C. & Wallace, J. (2004). Linking female sex workers with substance abuse treatment. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 27, pp. 233-239.

O’Connell Davidson, J. (2007). *Prostitution*. The Blackwell Encyclopedia of Sociology.

Osváth, V. (2016). *Gyermekkori kapcsolatok, és kapcsolati élmények szerepe a kriminalizálódás alakulásában állami gondoskodásban felnövekedett férfiak körében*. Doktori disszertáció. Pécsi Tudományegyetem.

Preble, K. M. (2015). Creating Trust among the Distrustful: A Phenomenological Examination of Support Services for Former Sex Workers. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 24(4), pp. 433-453.

Sárkány, P. (2014). Statisztikai vizsgálatok a prostitúció kérdéskörében. *Statisztikai Szemle*, 92:6. pp. 569-588.

Schauer, E. J. & Wheaton, E. M. (2006). Sex trafficking into the United States: A literature review. *Criminal Justice Review*, 31(2), pp. 146-169.

Shackelford, T. K. & Weekes-Shackelford, V. A. (2021). *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*. Svájc: Springer.

Sebhelyi, V. (2012). A prostitúcióban élő magyar nők keresztmetszeti vizsgálata Magyarországon és Svájcban. In: IRIS (szerk.). *Szociális szolgáltatások fejlesztése prostitúcióban élő magyar nők részére Magyarországon és Svájcban*. (pp. 56-78). Budapest: Sex Educatio Alapítvány.

Szenes, Z. (2012). Prostitúcióban élő nők az egészségügyi rendszerben. In: IRIS (szerk.). *Szociális szolgáltatások fejlesztése prostitúcióban élő magyar nők részére Magyarországon és Svájcban*. (pp. 41-43). Budapest: Sex Educatio Alapítvány.

Szoboszlai, K., Hüse, L. & Fábián, G. (2015). Kulcsponatok a külföldön dolgozó prostituáltak kapcsolataiban. *Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat*, 2(1).

Tutty, L. & Nixon, K. (2003). "Selling sex? It's really like selling your soul": Vulnerability to and the experience of exploitation through child prostitution. In: Gorkoff, K. & Runner, J. (szerk.). *Being heard: The experiences of young women in prostitution*. (pp. 29-45). Kanada: Fernwood Publishing.

UK Network of Sex Work Projects (UK NSWP). (2008). Working with Male and Transgender Sex Workers. Good practice guidance. In: Balfour, R. & Allen, J. (2014). *A review of the literature on sex workers and social exclusion*. London UCL: Institute of Health Equity.

Vandepitte, J., Lierla, R., Dallabetta, G., Crabbé, F., Alary, M. & Buvé, A. (2006). Estimates of the number of female sex workers in different regions of the world. *Sexually Transmitted Infections*, 82(3), pp. 18-25.

Waltman, M. (2011). Prohibiting sex purchasing and ending trafficking: The Swedish prostitution law. *Michigan Journal International Law*, 33(1), pp. 133-157.

Weitzer, R. (2009). Sociology of Sex Work. *Annual Review of Sociology*, 35(1), pp. 213-234.

Wilson, H. W. & Widom, C. S. (2010). The Role of Youth Problem Behaviors in the Path From Child Abuse and Neglect to Prostitution: A Prospective Examination. *Journal of Research on Adolescence*, 20(1), pp. 210-236.

World Health Organization (WHO). (2018). *International Classification of Diseases 11th Revision*. Hozzáférhető: 2018. június 18. Elérhető: <https://icd.who.int/en>